

DJEČJA KNJIŽEVNOST U VIDOKRUGU LJUBOMIRA MARAKOVIĆA

VLADIMIRA REZO*

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

UDK: 821.163.42-93.09

929 Maraković Lj.

Primljeno: 11. travnja 2021.

Sažetak

Pored djela hrvatske književnosti namijenjenih odraslima, u vido-krug književnoga i kazališnoga kritičara i povjesničara Ljubomira Marakovića ušla su i neka djela namijenjena dječjoj populaciji. Na korpusu književnih kritika o djelima Ivane Brlić-Mažuranić, Jagode Truhelke, Vladimira Nazora, Josipa Cvrtila, Zvonimira Peteka i Guida Tartaglije razvidno je da je Maraković oštro, ali pravedno sudio o produkciji namijenjenoj djeci (i mladima): podvlačio je rijetke uspješnice među brojnim djelima za djecu uz istodobnu srčanu borbu za status dječje književnosti. Zbog komparativne metode koju je rabio u analizama, provedbe kulturološke, potom strukturne (npr. karakterizacije likova, pozicije pripovjedača i lika) te lingvostilističke analize, s naglaskom na recepciju djela, uz istodobno uvažavanje pedagoškoga i metodičkoga pristupa, Ljubomira Marakovića možemo smatrati pravim promicateljem dječje književnosti: ne samo što je nagovarao svojega pretpostavljenog čitatelja na čitanje djela nego je za njega gradio i prosudbenu hijerarhiju, učio ga je razdvajati vrhunska djela od prosječnih i ispodprosječnih.

Ključne riječi: *Ljubomir Maraković; književna kritika; dječja književnost; komparativna metoda; Ivana Brlić-Mažuranić; Vladimir Nazor; Jagoda Truhelka.*

* dr. sc. Vladimira Rezo, doc., Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, vrez0@hrstud.hr

Uvod

Hrvatski književni i kazališni kritičar i povjesničar Ljubomir Maraković (Topusko, 17. VI. 1887. – Zagreb, 22. II. 1959.) jedan je od najutjecajnijih kritičara između dvaju svjetskih ratova. Zbog ideologijskoga je miješanja u kulturu nakon Drugoga svjetskog rata „više zanemaren nego zaboravljen“¹. Ipak, naša se suvremenost postupno upoznaje s njegovim iznimno bogatim autorskim opusom, i kritičarskim i književnopovijesnim te uredničkim. U ovome će se radu naglasak staviti na Marakovićeva viđenje dječje književnosti.

1. Kontekst književnokritičkoga života Marakovićeova vremena

Prije uvida u Marakovićeva kritičku metodu dužni smo dati širi kontekst njegova kritičkog djelovanja. Kako su predmetom njegovih kritika bila djela Ivane Brlić-Mažuranić (*Čudnovate zgone šegrta Hlapića*, *Priče iz davnine*, *Knjiga omladini* i *Jaša Dalmatin potkralj Gudžerata*), Jagode Truhelke (*Pipo i Pipa*, *Bogorodičine trešnje*, *Zlatko i Mali kadija*), Vladimira Nazora (*Bijeli jelen*, *Dupin*, *Minji*, *Halugica* i *Genovefina košuta*), Josipa Cvrtila (*Ivanjska noć* i *Tri dječaka*), Zvonimira Peteka (*Zlatna i srebrna srca*) te Guida Tartaglije (*Srmena u gradu ptica*), važno je istaknuti koji su kritičari Marakovićeva vremena također popratili spomenuta djela te na koji su to način učinili.

Premda Maraković piše o *Halugici*, *Hlapiću* i *Pričama iz davnine* sredinom 1920-ih, sva su tri djela odmah po izlasku doživjela kritičku recepciju: prva dva 1913., a posljednje 1916. godine. *Hlapića* je trajno obilježila Matoševa ocjena: *Hlapić* mu je poslužio kao oruđe u borbi protiv tadašnje posve loše književne produkcije i svi kasniji osvrti razglašavaju Matoševu ocjenu². Riječ je o tekstovima Dušana Plavšića, Ulderika Donadinija, Josipa Škavića i dr.

Priče iz davnine doživjele su važnu recepciju iz različitih motrišta³: Zofka Kveder naglasak je stavila na suodnos bajke i dječje književnosti, atraktivnost

¹ Dubravko Jelčić, „Ljubomir Maraković“, u: Albert Haler. *Mihovil Kombol. Branko Gavella. Ljubomir Maraković. Eseji, studije, kritike*, PSHK, knj. 86., Zora – Matica hrvatska, Zagreb, 1971., str. 425.

² Berislav Majhut, „Recepcija romana Čudnovate zgone šegrta Hlapića Ivane Brlić-Mažuranić“, *Nova Croatica*, 2 [32] (2008.) 2 [52], str. 45-46.

³ Usp. Dubravka Zima, „*Priče iz davnine* i hrvatska moderna: O mitskom secesionizmu, folklornim šarama, neoromantizmu i antimodernizmu“, u: Andrijana Kos-Lajtman – Sanja Lovrić Kralj – Nada

i za odrasle recipijente te visoku jezičnu razinu opusa⁴; Ulderiko Donadini pre naglasio je autoričin spol te žensko zavođenje čak i neodraslih čitatelja⁵; A. B. Šimić valorizaciju temelji na rodu, obitelji i naciji: prvu točku omalovažava tvrdnjom da malo koja autorica zna pisati, a druge dvije cijeni, tvrdeći da je talent za pisanje Ivana naslijedila od djeda dajući nam hrvatsku knjigu za buduće vrijeme⁶; Dušan Plavšić (pod pseudonimom Discobolo) ponavlja dotad uočene elemente: rodoslovlje jamči legitimitet za pisanje, a zbirka kao vrhunski događaj domaće književne scene u sebi nosi estetske, moralne, etičke i nacionalno-političke kvalitete⁷; u fokusu Julija Kempfa jesu djelovanje *Priča* na psihički, moralni i etički razvoj omladine, slavenska mitologija te kršćanski svjetonazor⁸; Ljudevit Krajačić poseže za usporedbama s drugim piscima: Tolstojem, Boženom Němcovom i Andersenom, otvarajući međunarodni porredbeni kanon dječje književnosti, a naglašava i važnost slavenske mitologije u djelu⁹; Vid Blažinčić nudi poosobljen prikaz djela koje drži idealnim za čitanje u prirodi negdje podno Kalnika, a vrijednosno polje hrvatske književnosti omeđuje četirima silnicama: *Smrt Smail-age Čengića* (ne spominjući obiteljske veze), narodno pjesništvo, *Medvjed Brundo* te *Priče iz davnine*¹⁰; Andrija Mičlinović, kao i Blažinčić, spominje slavenske legende Natka Nodila kao izvor za *Priče*, što je osporeno u našoj suvremenosti¹¹ – prvi uočava modernističku, neoromantičarsku liniju: Nazor, Tresić-Pavičić, Vidrić i Vojnović, koju čini supostojanje slavenske mitologije i kršćanskoga svjetonazora na podlozi narodne pjesme¹²; Gavro Manojlović naglasak stavlja na etičnost priča te suživot kršćanskoga kompleksa i slavenskoga poganstva¹³.

Kujundžić (ur.), *Stoljeće „Priča iz davnine“*, Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti, Zagreb, 2018., str. 249-272.

⁴ Usp. isto, str. 250.

⁵ Usp. isto, str. 250-251.

⁶ Usp. isto, str. 251-252.

⁷ Usp. isto, str. 252.

⁸ Usp. isto.

⁹ Usp. isto, str. 252-254.

¹⁰ Usp. isto, str. 254.

¹¹ Andrijana Kos-Lajtman i Jasna Horvat u radu „Priče iz davnine: Nova konstrukcija izvora i metodologije“ *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, 23 (2011.) 1, str. 87-99 pokazale su da za takvu tvrdnju nema osnove.

¹² Usp. D. Zima, „*Priče iz davnine* i hrvatska moderna...“, str. 254-255.

¹³ Usp. isto, str. 255.

Na Nazorove *Istarske priče* osvrnuli su se Blaž Jurišić, Ulderiko Donadini, Milan Marjanović i Bogdan Babić¹⁴, a Antonu Debeljaku *Halugica* (1913. godine objavljena pod naslovom *Facóbrakamáni*) spoj je stvarnosti i bajke. Nakon sažimanja sadržaja u jednoj rečenici, Debeljak piše: „Ševeč nego v naslednjihpravljicah, je tukajrazsipane lirike, mehkeko majska mesečina, nalik leskečemuloščumirnegamorja...“¹⁵. Zofka Kveder oglasila se povodom zbirke *Tri priče za djecu* u *Jugoslavenskoj ženi*. Nakon preduga uvoda o lošoj grafičkoj opremi tadašnjih knjiga, autorica hvali izgled *Triju priča*, Nazora naziva jugoslavenskim Kiplingom te višekratno ponavlja nasljedovanje Kiplinga uz mjestimične (slavenske i jugoslavenske!) detalje zbog kojih je sve „tako približno duši našeg naroda, tako naše“ pa „[a]ko je u Kiplinga više fantazije, u našeg Nazora ima više srca“¹⁶. Napoljetku ističe dobru dikciju, etičku komponentu (malugušcaricu) te od *Bijeloga jelena* boljim vidi *Dupina* zbog Nazorova majstorskog opisa mora. Jaša Prodanović *Genovefinoj košuti* nalazi dosta mana: nerealnost, pesimističnost, složenu priču, nemotivirano pojavljivanje košute i zvijeri, moraliziranje, pa je, unatoč lijepim poetskim trenutcima, namjera spajanja dobra i lijepa „učinila štete i jednom i drugom“¹⁷. Nazorovo stvaralaštvo za djecu nije prečesto bilo u fokusu kritičara: o njegovu je opusu u cijelosti u *Mladosti* pisao Ivo Kozarčanin, posebice o djelima: *Medvjed Brundo*, *Veli Jože*, *Šarko*, *Priče s ostrva, grada i sa planine* te *Tri pripovijetke iz jednog dječjeg doma*¹⁸.

Ljudevit Krajačić osvrst na *Ivanjsku noć* započeo je usporedbom Cvrtilinih pjesama s pjesništvom: Bogumila Tonija, Josipa Milakovića, Gavre (Gabrijela) Pintera i Josipe Gazvoda Radošević. Zaključio je da Cvrtila ne psihologizira, ne rješava socijalne probleme, nego samo prikazuje okoliš u kojemu se djeca kreću.¹⁹ Nasuprot tomu, proza mu u cijelosti počiva „na bazidalekih carstva stare narodne priče, legende i apokrifa. On kao da i ne može, a nesamo da ne

¹⁴ Usp. Nedjeljko Mihanović, „Literatura o Vladimiru Nazoru“, *Croatica: prinosi proučavanju hrvatske književnosti*, 3 (1972.) 3, str. 296-297.

¹⁵ Anton Debeljak, „Vladimir Nazor, Istarske priče. V Zagrebu, 1913. Izdanje Matice hrvatske“, *Ljubljanski zvon*, 34 (1914.) 1, str. 54.

¹⁶ Z. D. K. [Zofka Demetrović Kveder], „Vladimir Nazor: Tri priče za djecu“, *Jugoslavenska žena*, 3 (1919.) 11-12, str. 383.

¹⁷ J. M. P. [Jaša Prodanović], „Genovefina Košuta [!] (od V. Nazora; Dječja knjižnica, knj. VI)“, *Srpski književni glasnik*, 20 (1927.) 4, str. 308.

¹⁸ Usp. Ivo Kozarčanin, „Omladinska literatura Vladimira Nazora“, *Mladost*, 96 (1931.) 6, str. 128-130.

¹⁹ Usp. Ljudevit Krajačić, „Omladinske edicije ‘Hrvatskoga pedagoško-književnoga zborna’ u Zagrebu za god. 1922.“, *Napredak*, 63 (1922.) 7-8, str. 203.

voli biti realan²⁰. Za razliku od drugih prozaista, on stvarnost „obavija u ruho priča dalekih i tajanstvenih carstva prošlosti, kad su i životinje govorile ljudskim govorom“²¹. Anonimni autor prikaza u *Mladosti* kao pretpostavljene čitatelje Cvrtilinih knjiga vidi i načitanu i neuke čitatelje: kriterij je obrazovanje, a ne dob. Kao preteče takve književnosti spominje Vladimira Nazora i Ivanu Brlić-Mažuranić, a kao prvorazredne strane autore koji pišu „jednostavno, a da se ipak ne umanji, nego naprotiv poveća, vrijednost književnog djela“²² izdvaja Andersena, Selmu Lagerlöff, Strindberga i Wildea.

Krajem 1920-ih objavljene su još Truhelkine *Bogorodičine trešnje*. U pregledu recepcije Truhelkina djela²³ čitamo o čuđenju Ivana Krnica što, unatoč okrutnosti života, likovi njezinih romana tom zlobom nisu ni okrhnuti. O istome romanu pisao je i Đuro Vilović (Gj. V-ć)²⁴ u *Obzoru* rugajući se Truhelkinu opisu vatre na cijeloj stranici teksta, a Ljubomir Maraković je od obojice djelo branio u svojem osvrtnu.²⁵

Druga polovica 1920-ih nije dala naslutiti u kojemu će smjeru krenuti književna kritika dječje književnosti. U tekstu „Savremena književnost za omladinu“, objavljenu u časopisu *Napredak* 1927. (br. 6-7 i 8-9) jedan od bitnijih kritičara toga vremena Ljudevit Krajačić piše o bajci suprotstavljajući je raznim onovremenim didaktičko-moralističkim djelima²⁶. No onda se tridesetih godina 20. stoljeća sukobljuju dvije struje kritičara. Novi, progresivni pedagozi i književnici za djecu suprotstavljaju se starijoj, konzervativnijoj struji. Napredni osuđuju fantastiku u književnosti za djecu jer smatraju da štetno utječe na male čitatelje. Vilim Peroš, najistaknutiji kritičar toga vremena, pokušava pomiriti suprotstavljene stavove i zalaže se za kompromis.²⁷ Ljudevit Krajačić, Veljko Vasić, Josip Cvrtila i Josip Ribičić također pristaju na izbacivanje vila i vještica, ali puno gorljivije nego Peroš brane bajke. Nji-

²⁰ Isto, str. 204.

²¹ Isto, str. 203.

²² Anonimno, „Josip Cvrtila“, *Mladost*, 9 (1928. – 1929.) 3-4, str. 123.

²³ Usp. Stana Vukovac, „Jagoda Truhelka u kritici“, u: Julio Martinčić – Dubravka Hackenberger (ur.), *Zlatni danci: Život i djelo Jagode Truhelke*, Pedagoški fakultet u Osijeku – HAZU Zavod za znanstveni rad u Osijeku – Matica hrvatska Osijek, Osijek, 1998., str. 81-92.

²⁴ Pseudonim Gj. V-ć dešifriramo kao Đuro Vilović prema Digitaliziranomu katalogu pseudonima Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža, dostupnomu na mrežnoj stranici: <http://katalog.lzmk.hr/pseudo.aspx?box=Kutija_S14>, kartice 409-415> (8. travnja 2021.).

²⁵ Usp. Ljubomir Maraković, „Bogorodičine trešnje“, *Hrvatska prosvjeta*, 17 (1930.) 1, str. 19-20.

²⁶ Usp. Sanja Lovrić Kralj, *Paradigme tridesetih godina 20. st. u hrvatskoj dječjoj književnosti*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb, 2014., str. 26.

²⁷ Usp. isto, str. 22.

hova se argumentacija temelji na dvama razlozima: prvi počiva na tezi rekapitulacijske teorije kako je u bajci sadržana kratka rekapitulacija filogeneze, tj. napretka čovječanstva tijekom evolucije. Drugi razlog počiva na teoriji dobne diferencijacije prema kojoj djeca do desete godine najviše vole čitati bajke, kako tvrdi, primjerice, Josip Baugut.²⁸ Protivnici bajke smatraju da je nužno prekinuti s tradicijom (Stjepan Kranjčević) jer je vrlo štetna za mlade čitatelje, usađuje i strahove i krive pomisli (Dalibor Vučica).²⁹ Najžešći su protivnici bajke Stjepan Kranjčević, Mato Lovrak, Dalibor Vučica, Tomislav Prpić i dr.³⁰ Odmak od bajke traži nove paradigme i čitanja, nove metodičke „naočale“, koje se katkada i „zamute“ pa je i *Hlapićevo* tumačenje znatno drukčije od izvornoga: „[b]it će tako potrebno preispitati nastojanja tridesetih da *Hlapića* shvate kao djelo socijalno angažirane književnosti“³¹. Ante Defranceschi primjenjuje oruđe primjereno raščlambi literature za odrasle pa traga za psihološkim i sociološkim značajkama djela. S druge strane Dalibor Vučica djelo čita u isključivo realističkome ključu³², opet neprimjerenu *Hlapiću*³³.

Osim *Hlapića* u vidokrug ove struje kritičara ušla su još neka djela o kojima je pisao i Ljubomir Maraković. Stjepan Kozarčanin spominje *Ivanjsku noć* Josipa Cvrtila te ističe, između ostalih autora, Vladimira Nazora³⁴, a također i Guida Tartagliju³⁵. Aparaturom nove pedagogije anonimni autor u *Omladini* analizira Truhelkina *Zlatka*: zanimljiva mu je dječakova sudbina i fascinira ga autoričina vještina rasplitanja događaja, no pritom misli da je djelo daleko od stvarnosti jer autorica namjerno prešućuje grubosti svakodnevice.³⁶ Isti roman Vilim Peroš analizira prilično detaljno³⁷, premda nešto manje oštro: u njemu ističe cijelu lepezu osjećaja i misli, iznimno uvjerljivih.³⁸ O *Zlatku* piše i Andrija Živković u *Bogoslovskoj smotri*: roman proglašava jednim od

²⁸ Usp. isto, str. 23.

²⁹ Usp. isto, str. 24.

³⁰ Usp. isto, str. 25.

³¹ B. Majhut, *Recepcija...*, str. 44.

³² Druga je krajnost nazivanje *Hlapića* „lijepom bajkom“, kako to 1916. godine u kritici *Priča iz davnine* (koje također imenuje bajkama) čini Ljudevit Krajačić, premda uočava izostanak vukodlaka u šumama te vila i vilenjaka na poljima u stvarnosnoj podlozi knjige. Usp. D. Zima, *Priče...*, str. 253.

³³ Usp. S. Lovrić Kralj, n. dj., str. 48.

³⁴ Usp. isto, str. 28.

³⁵ Usp. isto, str. 59.

³⁶ Usp. S. Vukovac, n. dj., str. 87.

³⁷ Usp. S. Lovrić Kralj, n. dj., str. 28.

³⁸ Usp. S. Vukovac, n. dj., str. 87.

Truhelkinih najboljih djela, ističe njegov stil te mu pripisuje i mladu i stariju publiku.³⁹ Ne ulazeći u analizu pojedinih djela, o Truhelki piše Zdenka Smrekar spominjući etičku sastavnicu opusa te čiste ženske likove⁴⁰, a Petar Grgec ističe Osijek kao trajno izvorište.⁴¹ Sumarnu ocjenu Truhelkina opusa u kontekstu previranja tradicionalne i progresivne struje kritičara čitamo iz pera Marije Jurić Zagorke: opus „sadržava prekrasne priče za djecu, koje su i po tome velika dragocjenost, jer ne sačinjavaju bajke, nego obuhvaćaju svijet dječjeg života. Sve ono, što djeca u svom djetinjstvu proživljavaju, sve ono, što sačinjava njihove senzacije i boli i muke i radosti i zato tako usko povezano s njihovim dušama“⁴².

Izlazak romana *Jaša Dalmatin potkralj Gudžerata* iznimno je dobro popraćen u kritici. Pohvale i hvalospjevi o romanu izišli su iz pera Ivana Bulića i Nikolaja Fedorova, a pohvali su dodatno obrazložene dodali kritičari poput Franje Bučara (umjetnički stil, fantazija i povijesna provjerljivost), Gavre Manojlovića (vrsna kompozicija te motiviranost radnje karakterizacijom likova) i Vinke Bulić (lijepa, poučna, zabavna knjiga dostojne unuke slavnoga bana)⁴³. Usporedno s pohvalama roman su dočekale i kritike, primjerice Vladimir Kovačić uočava lošu kompoziciju knjige dosadne djeci i preteške mladeži, a Jakša Ravlić romanu predbacuje nepovezanost i nedovoljno definiranu povijesnu podlogu.⁴⁴ Sažimajući pregled recepcije, Berislav Majhut kristalizira tri zamjerke romanu: nedovršenost, knjiški i izlizan prikaz istoka te nejasna kulturnopovijesna pozadina.⁴⁵

Većina je književnih djela na koja se Maraković osvrnuo u kritikama itekako bila zanimljiva drugim kritičarima, čime već i prije analize njegove metode možemo ustvrditi Marakovićev dobar književni ukus. To je, uostalom, potvrdilo i naše vrijeme: većina je djela „preživjela“ do danas, a neka su stekla i kulturni status.

³⁹ Usp. Andrija Živković, „Zlatko, roman od Jagode Truhelke“, *Bogoslovska smotra*, 22 (1934.) 4, str. 417.

⁴⁰ Usp. S. Vukovac, n. dj., str. 86.

⁴¹ Usp. isto, str. 84.

⁴² -a [Marija Jurić Zagorka], „Jagoda Truhelka“, *Hrvatica*, 1 (1939.) 3, str. 85.

⁴³ Usp. Berislav Majhut, „Doprinos Ivane Brlić-Mažuranić hrvatskom povijesnom romanu za mladež“, *Hrvatska misao*, 13 (2009.) 4, str. 71.

⁴⁴ Usp. isto, str. 71-72.

⁴⁵ Usp. isto, str. 73.

2. Kritičarska metoda Ljubomira Marakovića

Na početku je potrebno ukratko iznijeti Marakovićevo viđenje književne kritike te predstaviti interpretaciju njegove kritičarske metode koju su razložno i vrlo čitko ponudili brojni autori poput Dubravka Jelčića, Cvijete Pavlović, Vlaste Markasović, Vladimira Lončarevića, Vinka Brešića, Antonije Bogner-Šaban i dr. Marakovićeve misli o književnoj kritici donosimo nadasve selektivno, kao štur izbor iz sljedećih tekstova: *Književna razmatranja* (1907. – 1908.), *Nov život, književna razmatranja* (1910.), *Književna smotra* (1911.) te *Hrvatska književna kritika* (1935.), potonji iz istoimene knjige.

Nužno je definirati kako Maraković vidi predmet svojega zanimanja: „Prava književnost mora biti velika, veličajna, snažna, opsežna, kadra da obuhvati čitav narod i da ga veličanstvenom svojom snagom digne do vječnih ideala“⁴⁶. A „[b]ez kritike“, smatra Maraković, „ne može uopće biti umjetničkog stvaranja“⁴⁷, jer njezin izostanak znači nezanimanje za autorov rad. Ako kritiku ne pišu stručnjaci, sama publika ocjenjuje djela, a to je lošiji izbor jer izostaje stručna procjena potkrijepljena argumentima.⁴⁸ U triptihu negativne, pozitivne i stvaralačke kritike Maraković se svesrdno zauzima za potonju koja nastaje kada „kritičar proučivši temeljito razvoj svjetske književnosti i domaće prilike, upozna kojim bi putem imala težiti naša književnost da se dovine do vrhunca koji i kakav joj je prema prilikama moguć“⁴⁹. Pritom kritika ne bi smjela samo tumačiti djelo niti izricati sud o njemu nego bi „imala da bude predvodnik književnosti, književnicima i čitavoj publici (...) treba kritičara-uzgajivača, kritičara predvodnika“⁵⁰. Prema Brešiću „Maraković kritiku vidi kao dio književnog sustava i to kao kreativnu djelatnost koja s jedne strane posreduje i vrednuje, s druge usustavljuje književno polje“⁵¹.

⁴⁶ Lj. Maraković, „Književna razmatranja“, *Luč*, 3 (1907. – 1908.) 5, str. 250.

⁴⁷ Lj. Maraković, „Hrvatska književna kritika“, u: Lj. Maraković (ur.), *Hrvatska književna kritika*, Mihnerva nakladna knjižara, Zagreb, 1935., str. 6.

⁴⁸ Usp. isto.

⁴⁹ Lj. Maraković, „Književna smotra“, *Hrvatska straža za kršćansku prosvjetu*, 9 (1911.) 1-2, str. 55.

⁵⁰ Isto.

⁵¹ Vinko Brešić, „Prva knjiga hrvatske književne kritike: Uz antologiju *Hrvatska književna kritika* Ljubomira Marakovića“, u: Mirko Ćurić – Robert Francem (ur.), *Đakovački susreti hrvatskih književnih kritičara*, XII, Matica hrvatska Đakovo – Društvo hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski, Đakovo, 2010., str. 27.

Marakovićev je književnokritički manifest knjiga *Nov život, književna razmatranja*, objavljena 1910. u Sarajevu.⁵² U njoj je jasno dao do znanja da etička ili ontološka kritika nisu dostatne, nego kritika mora imati i estetičku stranu. Od toga stava nikada nije odstupio, s vremenom ga je proširio i produbio.⁵³ U kontekstu suprotstavljanja ideologije i estetike u Marakovićevim kritičkim sudovima Jelčić ističe da je od svih hrvatskih književnih kritičara bio „najviše rasset između ideologije i estetike“⁵⁴, dok Helena Peričić tvrdi da Maraković često „tumači idejnu/ideološku stranu samoga djela, često stavljajući težište upravo na njegovu katoličku poruku“⁵⁵.

Božidar Petrač uočava „Marakovićeve visoke zahtjeve za uravnoteženošću estetičkih i etičkih kriterija, artizma i tendencije književnoga djela“⁵⁶. S tim u vezi, on naglašava⁵⁷, a slijedi ga i Vladimir Lončarević⁵⁸, kako je Maraković pod svaku cijenu izbjegavao nasilnu tendenciju, ma kojega podrijetla: vjerskoga, etičkoga, socijalnoga, ideološkoga ili političkoga. Maraković formulira „ljepotu kao glavnu svrhu umjetnosti, ali u nas je ljepota nerazdruživo spojena s istinom i dobrotom u Bogu, koji je jedini sam sebi svrhom“⁵⁹. Iz trojstva: ljepota, istina i dobrota Božidar Nagy izvodi pedagošku ulogu Marakovićeve kritike: „umjetnost ima ulogu odgoja duša za Boga i to je jedini, pravi i konačni smisao umjetničkoga stvaranja“⁶⁰.

Prisutnost komparativne metode u Marakovićevim kritikama prvi je vrlo jasno formulirao Dubravko Jelčić⁶¹, a istu je tezu ponovila Helena Peričić⁶² u

⁵² Usp. Lj. Maraković, *Nov život, književna razmatranja*, vlastita naklada, Sarajevo, 1910.

⁵³ Dubravko Jelčić drži da je to, štoviše, trebao biti „estetsko-kritički kodeks ne samo Marakovićev nego i cijeloga tog novog hrvatskog književnog pokreta, zasnovanog na temeljima kršćanske filozofije i etike“. D. Jelčić, *Ljubomir...*, str. 426.

⁵⁴ Isto, str. 427.

⁵⁵ Helena Peričić, „Ljubomir Maraković, zanemareni katolički kritičar i engleska književnost“, *Croatia*, 30 (2000.) 49-50, str. 121.

⁵⁶ Božidar Petrač, „Književnoestetički nazori Ljubomira Marakovića“, u: Vladimir Lončarević – Ivan Šestak (ur.), *Katolicizam, modernizam i književnost*, Institut Fontessapientiae, Zagreb, 2011., str. 141.

⁵⁷ Usp. isto, str. 39.

⁵⁸ Usp. V. Lončarević, *Književnost i hrvatski katolički pokret (1900-1945): Teorijske i programske odrednice, književna politika i organizacijska struktura*, Alfa, Zagreb, 2005., str. 327.

⁵⁹ Lj. Maraković, *Književna...*, str. 253.

⁶⁰ Božidar Nagy, „Dr. Ljubomir Maraković – profesor i odgojitelj blaženog Ivana Merza“, u: V. Lončarević – I. Šestak (ur.), *Katolicizam, modernizam i književnost*, str. 115.

⁶¹ Usp. D. Jelčić, „Kritičar između ideologije i estetike“, u: D. Jelčić, *Nove teme i mete*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1995., str. 148.

⁶² Usp. H. Peričić, n. dj., str. 110-111. Spomenimo još i to da Peričić, unatoč Marakovićevim sverdnim pokušajima unošenja komparativne metode u svoje kritike, uočava i prisutnost biografske

osvrtno na Marakovićeve kritičke prosudbe. Nadalje, to što „[s]voju poetiku utvrđuje na europskom umjetničkom i estetskom iskustvu“⁶³ Marakovića čini „dobrim kroatistom“⁶⁴. Vlasta Markasović drži da je Maraković „europeizirao hrvatsku književnu kritiku, što joj daje stručnu uvjerljivost, a samog autora atribuirao kao kompetentnog“⁶⁵. Korak dalje otišla je u svojem lucidnom prikazu Marakovićeva kritičarskoga habitusa Cvijeta Pavlović čija je metodološka analiza teksta *Hrvatska književnost 1860-1935. Stilsko-razvojni pregled* „pokazala da je Maraković svojevrsan preteča hrvatskoga proučavanja intermedijalnosti, teorije popularne kulture, kulturologije općenito pa i jedan od prvih hrvatskih komparatista, koji poznaje i primjenjuje recentne znanstvene teze“⁶⁶. Europski okulari ne bi bili mogući da Maraković nije imao uvida u razne nacionalne književnosti: skandinavske te englesku i francusku književnost.⁶⁷

Pored internacionalne vizure književnosti koju je stalno držao u fokusu, Maraković je isticao „izvore i zadaće pojedine nacionalne književnosti“⁶⁸, njezine „nacionalne izvore i funkcije“⁶⁹, držao je da hrvatska književnost „nije moguća bez nacionalnog duha kao temelja njezine povijesne opstojnosti“⁷⁰ te „da se svako djelo nužno ima nastaviti na tradiciju“⁷¹. Pritom je u nacionalnoj

metode, odnosno objašnjavanje nastanka pojedinoga djela okolnostima iz autorova života (Usp. H. Peričić, n. dj., str. 123.).

⁶³ Antonija Bogner-Šaban, „Ljubomir Maraković: Predgovor“, u: *Ljubomir Maraković: Rasprave i kritike. Josip Bogner: Rasprave i kritike*, SHK, Matica hrvatska, Zagreb, 1997., str. 26.

⁶⁴ Davor Dukić, „Promišljanje književne historiografije u hrvatskoj znanosti o književnosti“, u: Vladimir Biti – Nenad Ivić – Josip Užarević (ur.), *Trag i razlika*, Naklada MD/HUDHZ, Zagreb, 1995., str. 39.

⁶⁵ Vlasta Markasović, „Široka obzorja kritičara Ljubomira Marakovića“, u: M. Ćurić – R. Francem (ur.), *Đakovački susreti...*, str. 33.

⁶⁶ Cvijeta Pavlović, „Pojam svjetske književnosti u povijesti hrvatske književnosti Ljubomira Marakovića“, u: V. Lončarević – I. Šestak (ur.), *Katolicizam, modernizam i književnost*, str. 217.

⁶⁷ Helena Peričić u svome je članku rezimirala Marakovićeve kritike djela engleskih autora (John Galsworthy, R. H. Benson, G. G. Byron, G. K. Chesterton, H. Newman i Florence Louise Barclay). Usp. H. Peričić, n. dj. Iz bibliografije svih godišta *Hrvatske prosvjete* koju je sastavio Vladimir Lončarević vidljivo je da se Maraković u priličnoj mjeri bavio skandinavskom književnošću, nerijetko je propagirao književnike konvertite, poput Švedanke Sigrid Undset te francuske obraćenike Paula Claudela i Francisa Jammesa. Usp. V. Lončarević, „Ostvareni ideali (III): Prikaz života i rada dr. Ljubomira Marakovića o 110. obljetnici rođenja“, III, *Obnovljeni život*, 53 (1998.) 2, str. 166.

⁶⁸ H. Peričić, n. dj., str. 111.

⁶⁹ D. Jelčić, *Ljubomir...*, str. 430.

⁷⁰ A. Bogner-Šaban, n. dj., str. 26.

⁷¹ B. Petrač, n. dj., str. 143.

književnosti ponajviše afiniteta pokazivao za neosobito eksponirane katoličke autore.⁷²

Naposlijetku, Marakovićeve kritičarske kriterije ponajbolje rezimira navod Stanka Lasića iz djela *Mladi Krleža i njegovi kritičari*:

Nema sumnje da Marakovićeva mišljenja počiva na nekoliko solidnih kategorija: umjetnost je izraz totaliteta (ili božanske biti), a ne površne realnosti, smjerovi i pokreti postaju modom kad nisu dubinska estetska potreba, u književnom važnija je strast od ideje, književnik će nadmašiti ograničenje svoje doktrine ako je talentiran, šablona je smrt kreacije, osrednjost je smrt svakog eksperimentiranja, nacionalna književnost ima snažne konstante i vertikale, ali pisac pripada i jednom općenitijem civilizacijskom (literarnom) prostoru itd.⁷³

3. Marakovićeva promišljanja o dječjoj književnosti

Maraković je nekoliko sumarnih opaski o literaturi za djecu ponudio u tekstu *Dječje knjige* (1925.). Na početku utvrđuje kvantitetu dječje i omladinske literature, no tek malomu broju pripisuje izravnu spontanu inspiraciju. Smatra da je većina knjiga rezultat ljubavi za omladinu, „poznavanja dječje duše i moralizatorsko-didaktičkih obzira“⁷⁴. Za njihovu psihologiju kaže da je „suviše tipska“, tendencija je „suviše očita“, inspiracija „školski drvena“, a invencija „mršava i oskudna“⁷⁵. Ipak, ističe *Šegrta Hlapića* kao posve osobito djelo čiju razinu ni sama Ivana Brlić-Mažuranić više nije dosegla, a autobiografski tip knjige kojemu je rodonačelnica Jagoda Truhelka gotovo da također nema nasljednika. Recentnu produkciju Maraković valorizira uglavnom stavljajući pod znak pitanja autentičnost i iskrenost autorove inspiracije prilikom njezina nastanka ne upuštajući se u dublju analizu djela, primjerice kompoziciju, likove i sl. Pritom u prvi plan stavlja romaneskni „kapitalac“,

⁷² Prikazujući djela katoličkih autora, Maraković se trudio u osrednjim djelima pronaći vrijedne detalje. Usp. D. Jelčić, *Ljubomir...*, str. 428. Također je bio svjestan svoje kritičarske pristranosti, ali pribjegavao joj je kako bi osnažio katoličke autore. Usp. A. Bogner-Šaban, n. dj., str. 17. Subjektivne kritike zasigurno nije pisao samo radi istomišljeništva s katoličkim autorima, nego prvenstveno kako bi potaknuo visokovrijednu književnost. Usp. V. Markasović, n. dj., str. 34. Pišući o katoličkim autorima, znao je potaknuti raspravu o važnim književnim pitanjima i pojavama. Usp. D. Jelčić, *Ljubomir...*, str. 431.

⁷³ Stanko Lasić, *Mladi Krleža i njegovi kritičari, 1914-1924*, Međunarodni slavistički centar, Globus, Zagreb, 1987., str. 380.

⁷⁴ Lj. Maraković, „Dječje knjige“, *Hrvatska prosvjeta*, 12 (1925.) 10, str. 228.

⁷⁵ Isto.

Čudnovate zgrade šegrta Hlapića, djelo koje je uočila većina književnih kritičara i povjesničara.

Teorijskim se i kritičkim promišljanjima književnosti za djecu Maraković bavi i u tekstu pod naslovom *Carstvo priče* (1926.). Na početku tvrdi kako je priča najrazvijenija književna vrsta (pored drame). Razlog zapostavljenosti ove činjenice Maraković vidi u tome što se priča ubraja u dječju književnost čija se vrijednost osporava⁷⁶ i koju se dovodi u razinu „pučke“ književnosti – obje inferiornije od „prave“, čak smatrane „neumjetničkim“⁷⁷. Marakovićev vrijednosni „pojas za spasavanje“ dječje književnosti jest ime Hansa Christiana Andersena u čijim djelima nalazi „bezuovjetnu poeziju“⁷⁸ danas zamrlu u hladnome pozitivističkom romanu. Suvremene romane vidi odreda „očajnički“ lošima, eventualno ističe Donadinijeve, a na drugoj strani *Priče iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić izdane su na engleskome jeziku u „dostojnu ruhu“⁷⁹. Maraković se ne ustručava ući u teorijsku problematiku, pa se tako dotiče i razdiobe proznih vrsta na „Märchenund Sage“⁸⁰ i njihova prijevoda, gatka za prvi termin i priča za drugi. U konačnici odabire potonji jer je priča zauzela oba mjesta – i pripovijetke s bezvremenskim i historijskim oznakama, pa još i šire, na umjetničku priču čak i s autobiografskim oznakama.

Osvrt na Nazorovu *Genovefinu košutu* u tekstu *Knjige za djecu* (1927.) Maraković započinje uvidom u autoričin pokušaj usmjerivanja recepcije *Priča iz davnine*, odnosno riječima Ivane Brlić-Mažuranić izrečenima novinarima *Morgenblatta* kako *Priče* nisu priče za djecu nego „literarne tvorevine sa svojim vlastitim pravom na eksistenciju“⁸¹. I opet se problematizira status književnosti za djecu – samoj Ivani Brlić-Mažuranić nije drago određenje *Priča* kao literature (samo) za neodrasle. Autoričine su riječi Marakoviću poslužile kao

⁷⁶ Skoro pola stoljeća nakon Marakovićeve teksta Miroslav Šicel primoran je osporavati podjelu pisaca na dvije kategorije: pisci za djecu i pisci za odrasle, jer želi osporiti etiketu drugorazrednosti nalipljenu na dječju književnost, osporiti njezinu efemernost. Usp. Miroslav Šicel, „Književno djelo Ivane Brlić-Mažuranić“, u: Dubravko Jelčić i dr. (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić*, zbornik, Mladost, Zagreb, 1970., str. 5-6. S iste vremenske točke Milan Crnković ističe: „Još se uvijek vode diskusije da li zapravo dječja književnost postoji ili ne postoji kao zasebna disciplina, vrijede li u njoj neki posebni kriteriji ili možda nije potrebno, ili nije moguće, da se bilo kako izdvaja iz okvira tzv. velike književnosti“. Milan Crnković, „Ivana Brlić Mažuranić i hrvatska dječja književnost“, u: D. Jelčić i dr. (ur.), *Ivana Brlić-Mažuranić*, str. 101.

⁷⁷ Lj. Maraković, „Carstvo priče“, *Hrvatska prosvjeta*, 13 (1926.) 1, str. 10.

⁷⁸ Isto.

⁷⁹ Isto.

⁸⁰ Isto.

⁸¹ Lj. Maraković, „Knjige za djecu“, *Hrvatska prosvjeta*, 14 (1927.) 3, str. 71.

motivacija za usporedbu „literarne“ i „dječje“ priče. Sastavni su im elementi isti, a razlikuju se poentiranje, idejni svijet po stupnju intelektualne visine – prva je intenzivnija, druga ekstenzivnija, na odrasle djeluju ugođaj i plastika, a na djecu mnoštvo događaja i likova, njihova vješta isprepletenost te „onaj pokretni momenat, na koji umiju da nadovežu u dječjoj duši i tako pobude što življi interes“⁸². Pored očiglednih razlika u poentiranju i intelektualnoj zahtjevnosti priča za odrasle i djecu, Maraković u malo riječi odlično sažima poželjnu „gužvu“ među likovima i akcijski metež koji zadržavaju dječju pozornost, a napose pronicljivo ističe dječju potrebu da se sve stvari izvedu načistac, da nema neriješenih misterija: oni su poželjni, ali ne na kraju knjige.

Oduži uvod kritici *Bogorodičinih trešanja*⁸³ gorak je i trpak prikaz starije francuske omladinske književnosti, ali bez straha možemo ustvrditi da takvom Maraković vidi svjetsku omladinsku književnost u cijelosti, a time i hrvatsku. Zapravo je riječ o posmrtnome govoru koji je Zenaidi Fleuriot, autorici više od 80 knjiga za mlade, izrekla Germaine Beaumont, a Maraković se njime vješto poslužio. Odulji navod oprimjeruje njegovo mišljenje kakva književnost za djecu i mlade nikako ne bi smjela biti:

Čitava jedna književnost dječjih romana, blagoslovljena po biskupima, odobrena majkama, uvezana ružičasto, pošććerena snijegom i zlatom, predvidjela je okrutne kazne za djecu neposlušnu, tvrdoglavu (pardon, upornu), koketnu, proždrljivu, varavu ili lažnu. Neposlušnici – u dobi između pet i dvanaest godina – utapaju se ili se nabadaju na kolac, tašte djevojčice dobivaju boginje, proždrljivci se truju, lažljivce udara grom.⁸⁴

Potom Maraković navodi primjere iznimno okrutnih postupaka prema neposlušnoj djeci, a kao ishod sudbine dobre djece navodi smrt, primjerice u krevetu – jedina je razlika u tome što nisu izmrcvarena i mučena. U ovome osvrtu do izražaja dolazi Marakovićeva implicitna psihološko-pedagoška crta: nije riječ samo o tome da su neke knjige neprikladne za određenu dob nego razina bezdušnosti i okrutnosti u njima može ostaviti trajne posljedice na psihi djeteta.

Nakon uvida u Marakovićeve općenite prosudbe o dječjoj književnosti, u nastavku će teksta biti riječi o pojedinačnim djelima i autorima koji su najčešće bili predmetom njegovih kritika.

⁸² Isto.

⁸³ Lj. Maraković, *Bogorodičine...*, str. 19.

⁸⁴ Isto.

3.1. Ivana Brlić-Mažuranić: autorica nenadmašnoga Hlapića

U Marakovićev su fokus ušla četiri djela Ivane Brlić-Mažuranić: *Čudnovate zgrade šegrta Hlapića* (1913.), *Priče iz davnine* (1916.), *Knjiga omladini* (1923.) te *Jaša Dalmatin, potkralj Gudžerata* (1937.). Kako neka od njih višekratno spominje, tako je i prosudba složena iz više tekstova. Spomenimo da su Marakovićevi prikazi *Hlapića* i *Priča iz davnine* svojevrsan anakronizam: kritika se o njima oglasila desetljeće ranije.

3.1.1. Čudnovate zgrade šegrta Hlapića

Već je spomenuto kako Maraković *Šegrta Hlapića* drži osobitim, jer ni sama Ivana Brlić-Mažuranić kasnije nije napisala ništa slično.⁸⁵ Time mu daje prednost pred *Pričama iz davnine*, odnosno osporava petrificiran sud da su *Priče iz davnine* najbolje što je izišlo iz autoričina pera.⁸⁶

Detaljniju je analizu romana Maraković ponudio u tekstu naslovljenu *Carstvo priče* (1926.). Uvrštavanjem *Čudnovatih zgrada šegrta Hlapića* u pregled priča Maraković narušava razdiobu proznih vrsta, premda je i sama autorica djelo nazvala „pripovijest za djecu“⁸⁷.

Maraković drži kako je Ivana Brlić-Mažuranić vrlo vješto iskoristila obraćanje „malim čitateljima“. Nameće nam se da je *obraćanje* ključna riječ Marakovićeve opaske: djeca vole personaliziran pristup, osjećaj da se autor obraća baš njima, a Maraković upravo takav pristup prepoznaje kao autoričin pripovjedački „adut“.

Svoju široku naobrazbu i izvrsno poznavanje svjetske literature, o čemu su svjedočili brojni proučavatelji njegova opusa (Peričić, Bogner-Šaban, Jelčić, Markasović, Pavlović), Maraković pokazuje umreživši *Šegrta Hlapića* s četirima

⁸⁵ Usp. Lj. Maraković, *Dječje...*, str. 228.

⁸⁶ Prva od četiriju autoričinih nominacija za *Nobelovu nagradu* koju je 1931. godine Kraljevskoj švedskoj akademiji podnio Gabrijel (Gavro) Manojlović temelji se na njegovoj studiji prvenstveno *Priča iz davnine*. Usp. D. Zima, „Ivana Brlić-Mažuranić, članstvo u Akademiji i Nobelova nagrada“, *Libri & Liberi*, 3 (2014.), str. 239-261. Držimo da je to moglo pridonijeti recepcijskoj prednosti *Priča iz davnine*.

⁸⁷ Vrijeme je to terminološke neujednačenosti pa je takav postupak uobičajen. Berislav Majhut o tome piše: „Tek negdje od dvadesetih godina 20. stoljeća sramežljivo se počinje pojavljivati termin *roman za djecu*, *omladinski roman* ili *roman za mladež*“. Berislav Majhut, *Pustolov, siročić i dječja družba: Hrvatski dječji roman do 1945.*, FF press, Zagreb, 2005, str. 11. Govoreći o Campeovu Robinsonu, Ljudevit Krajačić naziva ga „znamenita pripovijest“, a Širola 1896. i 1922. godine objavljuje dvije inačice istoga članka (dužu i kraću) o dječjoj književnosti u kojemu romane zove „knjižice za mladež“.

knjigama svjetske književnosti: *Čudesnim putovanjem Nilsa Holgerssona kroz Švedsku, Petrom Panom, Robinsonom Crusoeom te Gilom Blasom*. Pritom osporava usporedbe romana s *Nilsom Holgerssonom* i *Petrom Panom*, točnije, smatra ih vrlo općenitima jer su sve tri priče (*sic!*) pisane za djecu, imaju apsolutnu literarnu vrijednost, a njihovi su junaci predstavnici svoje rase. No, najvećom razlikom *Čudnovatih zgoda šegrta Hlapića* u odnosu prema dvama svjetskim klasicima Maraković drži čarobne elemente koje oni sadržavaju (razgovor sa životinjama, vile, patuljci), čega u *Hlapiću* nema.

S druge strane, Maraković vidi Hlapića kao dječjega pandana Gilu Blasu i Robinsonu Crusoeu, odnosno *Čudnovate zgrade šegrta Hlapića* naziva „minijaturalni pustolovni roman“⁸⁸. Konceptija besciljna lutanja po svijetu nudi brojne mogućnosti, tvrdi Maraković, a kada je lualac bezazleno dijete, mogućnosti su još veće. I sve šarenilo događaja daje dojam čarobnosti, no sve je posve stvarno. *Šegrt Hlapić* posve je „realistička pripovijest“⁸⁹, u naslovu je pridjev čudnovate, a ne čudesne. Iz Marakovićeva fiksiranja na referencu razvidno je da se njegovo poimanje dječje književnosti ne oslanja na čarobne elemente nego na zbilju: za vrstan roman kakav je *Hlapić* nisu nužni izmaštani likovi i događaji, nego je stvarnost dovoljno dobra „pozornica“.

U kritičarev su obzor ušli i likovi romana: za Hlapića tvrdi da je „afirmacija tipa malog ‘gentlemana’“⁹⁰, čija velika dobrota jednostavno tjera ljude da budu dobri, dok je u Gitinu portretiranju itekako zastranio u stereotipu⁹¹:

⁸⁸ Lj. Maraković, *Carstvo...*, br. 2., str. 33.

⁸⁹ Isto, str. 32.

⁹⁰ Isto.

⁹¹ Premda su rodni stereotipi uvelike obilježili dječju književnost, a napose je Gita nosila „etiketu“ nemušte slatke plavokose djevojčice u svemu podčinjene Hlapiću, nova čitanja *Čudnovatih zgoda* preslaguju petrificirana shvaćanja i donose dašak svježine u interpretaciju uvijek aktualna romana: „Iako u temelju romana *Čudnovate zgrade šegrta Hlapića* stoji patrijarhalni sustav, a kroz Gitin se životni put vidi stvaranje društveno prihvatljivoga ženskog identiteta i rodne uloge koja je ženi namijenjena, putem odstupanja Gitinoga identiteta od zadanih okvira, ne njezinom voljom, nego slijedom događaja, otvara se mogućnost za drugačije promišljanje ustaljenih uloga i poimanja identiteta ne samo kroz prizmu rodnog ili socijalnog nego i osobnog identiteta žene te njezinoga umjetničkog identiteta“. Ines Skelac, „Suptilan odmak od tradicionalnoga patrijarhalnog društva u *Šegrtu Hlapiću*“, u: Berislav Majhut – Smiljana Narančić Kovač – Sanja Lovrić (ur.), *Šegrt Hlapić – od čudnovatog do čudesnog*, Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti – Ogranak MH Slavonski Brod, Zagreb – Slavonski Brod, 2015., str. 135. Ili, još radikalnije i zaoštrenije: „Koliko je Gita (opasno) različita od ostalih ženskih likova u romanu, potvrđuje i činjenica da je – uz prosjakinju Janu koja ‘trguje’ naracijom – ona jedini pokretni ženski lik, koji je također trgovao svojim scenskim umijećem prije no što je pridružen Hlapiću. Njihovo zajedničko putovanje stoga nije samo nastavak potrage za lijepim gospodskim čizmicama koje su izazvale domino-efekt, nego i pokazni primjer ‘kroćenja’ ženskoga lika – izgubljenoga u besmislenoj retorici, šarenim ‘krpicama’ i kreativnim umijećima“. Lidija Dujić,

„Autorica u njoj vrlo lijepo (i realistično) kontrastira žensku površnost i lakoumnost s razboritošću oplemenjenog dječaćkog tipa u malom gentlemanu Hlapiću.“⁹²

Maraković smatra da se Ivani Brlić Mažuranić nanosi nepravda kada se njezina djela proglašavaju knjigama za djecu – istina je da je u *Hlapiću* riječ o dječjem životu, no u njemu se često neposredno, svježije i nenačeto zrcali život odraslih. Ovakvim se stavom Maraković upisuje u plejadu onih koji su pokušavali dokazati kako djela Ivane Brlić-Mažuranić nadilaze dječju literaturu. Milan Crnković drži da se „veličina nekog velikog dječjeg pisca nastoji potkrijepiti činjenicom da ga prihvaćaju i odrasli, da ga od vremena do vremena čitaju i oni koji više nisu djeca“⁹³, čime se, zapravo, dječjoj književnosti osporava jednakost s onom za odrasle. Ipak, držimo da je Maraković romanu samo htio namaknuti što veći krug čitatelja.

U *Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića* Maraković uočava mnoštvo kvaliteta: „I tako je ova mala ‘priča za djecu’ u stvari i vještački složena i prodahnuta neodoljivim dahom poetske svježine: i zanimljiva i umna, i poučna i srdačna“⁹⁴. Pouku romana spominje i na drugome mjestu: „Životna pouka iz Hlapićevih pustolovina nije drugo nego škola viteške uljudnosti, srčanosti i poduzetnosti.“⁹⁵ Zapravo, Maraković i ne upućuje na pouku u tradicionalnome, gnomskome smislu, nego roman vidi svojevrsnim bontonom, lekcijom o čestitosti i poštovanju bližnjih.

3.1.2. Priče iz davnine

Poglavlje o *Pričama iz davnine* u tekstu *Carstvo priče* (1926.) Maraković započinje vrijednosnim sudom kako zbirku odlikuje „visok poetski ton i plemenita umjetnost“⁹⁶. Ovakva valorizacija to je zanimljivija nakon što navede izvore iz kojih je Ivana Brlić-Mažuranić crpila svoju građu: narodna priča i slavenska mitologija. Preuzevši iz prve tipske situacije (tri brata i djed, zla snaha, lakoumni sin i požrtvovna majka itd.), a nejasna imena slavenskih božanstava

„Rad i rod u *Čudnovatim zgodama šegrta Hlapića* i *Pričama iz davnine*“, *Libri & Liberi*, 7 (2018.) 1, str. 55-56.

⁹² Lj. Maraković, *Carstvo...*, br. 2., str. 32.

⁹³ M. Crnković, n. dj., str. 103.

⁹⁴ Lj. Maraković, *Carstvo...*, br. 2., str. 33.

⁹⁵ Lj. Maraković, „Predgovor“, u: Ivana Brlić-Mažuranić, *Jaša Dalmatin potkralj Gudžerata*, Dvorska knjižara Vasić, Zagreb, 1937., str. 6.

⁹⁶ Lj. Maraković, *Carstvo...*, br. 1., str. 11.

te vjerovanje u Sunce i prirodne pojave iz druge, uspjelo joj je stvoriti likove izrazitih individualnosti: „opaki, ali u svojoj neuputnoj bespomoćnosti i živoj koprcavosti ipak simpatični bjesovi“, „nespretni i nedotupavnidobričina div Regoč“, „dražesna i djetinjiski bezazlena sitna vila Kosjenka“⁹⁷.

Vlastiti odabir *Šume Striborove* u antologiji *Moderni hrvatski pripovjedači* Maraković opravdava njihovom kratkoćom, sljedećim riječima: „jer bi inače mogla doći u obzir i ona ‘Kako je Potjeh tražio istinu’ kao inspiracijom neobično originalna. Ali opet tko da se odrekne Malika Tintilinića i Domaćih, koji će, kako se čini, ostati najizrazitija i najpopularnija kreacija svoje autorice, apsolutno kongenijalna narodnoj priči“⁹⁸. Čini se da Maraković i u *Čudnovatim zgodama* i u *Pričama iz davnine* najvišom ocjenom ocjenjuje autoričinu karakterološku vještinu: likovi su autorski specifikum Ivane Brlić-Mažuranić.

Mjestimičan izostanak logike Maraković lucidno povezuje s čarobnim elementom, zapaža kako estetski osjećaj „štiti od neukusnosti“⁹⁹, dok etički sadržaj donosi „čvrstu, štaviše duboku untarnju logiku i motivaciju radnje“¹⁰⁰. Osim u poslovicama, Maraković etičku sastavnicu nalazi u tipskim slučajevima moralnih istina koje onda nadvladavaju čarobnost: poštovanje starijih, samokontrola, majčinska ljubav i snaga dječje bezazlenosti čine „opći moral“¹⁰¹ svih priča zbirke.

Nadalje, Maraković smatra da je autorica uspjela „da ove priče digne nad obične ‘priče za djecu’“ stvorivši „epsku prozu“¹⁰². „[S]ve to nadilazi daleko namjernu didaktiku i shematsku šablonu zbivanja u redovnoj ‘dječjoj’ literaturi“¹⁰³. Već spomenute tipske situacije iz narodne priče ona je intenzivirala odabranim poetskim govorom – figurama ponavljanja.¹⁰⁴ Ipak, on zapaža i manu takvu stilu: suviše zapada u narodni deseterac čija jednoličnost narušava „gibljivi karakter proznog ritma“¹⁰⁵.

⁹⁷ Isto.

⁹⁸ Lj. Maraković, „Napomene“, u: Lj. Maraković (ur.), *Moderni hrvatski pripovjedači*, Minerva nakladna knjižara, Zagreb, 1934., str. 193.

⁹⁹ Lj. Maraković, *Carstvo...*, br. 1., str. 11.

¹⁰⁰ Isto, str. 12.

¹⁰¹ Isto.

¹⁰² Isto, str. 11.

¹⁰³ Lj. Maraković, *Predgovor*, str. 7.

¹⁰⁴ U tekstu „Hrvatska književna kritika“, uvodnoj studiji istoimene knjige, Maraković je naglasio da „[kritika] vodi računa i o formi u najširem opsegu riječi, dakle i o jeziku, o stihu i o svim izražajnim sredstvima koja su s tim u vezi“. Lj. Maraković, *Hrvatska...*, str. 13.

¹⁰⁵ Lj. Maraković, *Carstvo...*, br. 1., str. 11.

Kao ni njihova autorica, ni Maraković ne smatra *Priče iz davnine* dječjom knjigom¹⁰⁶. No, svejedno uviđa da su *Priče* djeci najdraže štivo zbog originalnosti stila i zamisli, dubine iskazanih istina te „čarobnoga ruha“¹⁰⁷ stvorena od nestale slavenske mitologije promijenjene, poetizirane u niz samostalnih „glatko, uvjerljivo, privlačivo ispriповijedanih priča“¹⁰⁸. Maraković povlači paralelu s Andersenom čije priče djeca ne mogu razumjeti razumom, nego intuitivno.

3.1.3. Knjiga omladini

Kritiku *Knjige omladini* (1924.) Maraković započinje kritizirajući dva pro-mašena djela Društva za unapređivanje dječje književnosti prethodne godine „knjige po sebi vrijedne, ali sve prije nego dječija književnost u našem smislu i za naše prilike“¹⁰⁹. Čini se da je mislio na *Petra Pana* Jamesa Matthewa Barriera te *Malu junakinju* Frances Hodgson Burnett jer su upravo ta dva djela izišla u izdanju Društva 1922. godine. Od *Petra Pana* Maraković se na određeni način već ogradio odbivši usporedbu s *Čudnovatim zgodama*. Kao najveću razliku među njima istaknuo je čudesne elemente kakvi su: „saobraćaj i govor sa životinjama, vile, patuljci i t. d.“¹¹⁰. No, ti mu elementi nimalo ne smetaju u *Pričama iz davnine*, možda zbog mitološke sastavnice i vremenske razdaljine (mjestimične svestremenosti) *Priča*.

Tekst ima dvije uporišne osi: valorizacijsku i recepcijsku. Globalna se prosudba tiče knjige u cijelosti koja „ne može da se usporedi s uspjehom ‘Šegrta Hlapića’, koji je svakako jedna od najboljih dječjih knjiga što ih imamo“¹¹¹. Marakovićeva unutarknjižna procjena na više je mjesta na vrijednosnoj ljestvici postavila crtice od pjesama: pjesme suviše podsjećaju na Mažuranićeve, nedorečene su i fragmentarne, ali zato crtice u formi parabole ili crtice iz života „odišu neobično proćućenom poezijom, dubokim shvaćanjem života i čuvstvom toplog materinjeg srca“, „a sve je to saliveno u fluidnu, gipku, biranu, poetičnu prozu kakva se rijetko kod nas nađe“¹¹².

¹⁰⁶ Lj. Maraković, *Predgovor*, str. 6.

¹⁰⁷ Isto, str. 7.

¹⁰⁸ Isto.

¹⁰⁹ Lj. Maraković, „Ivana Brlić-Mažuranić, Knjiga omladini. Jagoda Truhelka. Pipo i Pipa“, *Hrvatska prosvjeta*, 11 (1924.) 2, str. 95.

¹¹⁰ Lj. Maraković, *Carstvo...*, br. 2., str. 32.

¹¹¹ Lj. Maraković, *Ivana...*, str. 95.

¹¹² Isto.

Razglobljujući recepciju knjige, Maraković ističe da su *Čudnovate zgode* „prava dječija knjiga, dok se ova zbirka sabranih radova obraća različitoj publici...“¹¹³. Budući da se „tu ne radi samo o literaturi nego i o pedagoškom momentu“¹¹⁴, smatra da bi izdavački odbor trebao bolje precizirati komu je knjiga namijenjena. Čak i oni stariji među recipijentima ne mogu razumjeti pojedine dijelove knjige (proze, crtice, eseje, pjesme) zbog njihove pretencioznosti, tona, pojedinih rečenica i sl. Često bavljenje prikladnošću knjige pojedinoj dobi razotkriva Marakovićevu solidnu pedagošku sastavnicu te (svakako ne do kraja osviješten) senzibilitet za dječju književnost.

3.1.4. Jaša Dalmatin, potkralj Gudžerata

Predgovor romanu *Jaša Dalmatin* (1937.) manjim dijelom sačinjava komparativna analiza unutar autoričina opusa: Maraković ističe kako u romanu nije riječ o „zanimljivoj i izmišljenoj“ sudbini postolarskoga šegрта ni o čudesnim likovima *Priča iz davnine* „nego je nastojala da svojom pjesničkom maštom iznova stvori, popuni i prodube historijske ličnosti i njihove doživljaje, a naročito zanimljivi i neobični lik Melek-Jaše Dalmatinca“¹¹⁵. Maraković ponovno stavlja naglasak na likove pa tvrdi da je *Jaša Dalmatin* omladinska knjiga već i zbog samoga lika kojega uspoređuje s Benom Hurom: zbog viteške pojave i on će osvojiti srca vršnjaka. Također, Jašu smatra starijim bratom šegрта Hlapića, no on bi u Hlapićevu okviru „osjetio teška razočaranja i svu bezbojnost banalnog svakidanjeg života“¹¹⁶. Zato je Jaša, drži Maraković, junak povijesne priče. No, isto kao što je njezin djed koristio građu svojega brata Matije, tako i autorica uzima čvrste povijesne temelje koje spaja, dopunjava i udiše im život.

Veći dio Marakovićeva *Predgovora* romanu zanimljiva je i čovjekoljubna studija o potrebi promjene očišta kada su u pitanju hrvatsko-turski odnosi. Berislav Majhut ocjenjuje ga izvrsnim te poput Marakovića smatra kako je došlo vrijeme „za zauzimanje drugačijeg stava o stoljetnoj borbi s Turcima“¹¹⁷. Maraković podvlači kako treba zaboraviti ružnu stranu prošlosti i gledati na sve ono dobro u kulturnome smislu što su osvajači ostavili za sobom jer

¹¹³ Isto.

¹¹⁴ Isto.

¹¹⁵ Lj. Maraković, *Predgovor*, str. 6.

¹¹⁶ Isto, str. 7.

¹¹⁷ B. Majhut, *Doprinos...*, str. 67.

odbacivanjem svega odbacit ćemo i ono dobro. Prizemljen i tolerantan, Maraković je i iznimno pronicljiv i hrabar kada se usuđuje toliku širinu duha i razumijevanja svijeta oko sebe tražiti u knjizi za djecu, zapravo mlade, ono što danas u anglofonome svijetu nazivaju YA (*Young Adult*).

3.2. Jagoda Truhelka: „žena koja voli omladinu“

O književnome je opusu Jagode Truhelke Maraković napisao dvije neoborive činjenice: do njegova vremena gotovo da i nije bilo slična, na autobiografiji zasnovana autorskog opusa¹¹⁸; vrijeme u kojemu se zbiva radnja njezinih romana doba je prelaska iz djetinjstva u mladost, lišeno fantazije, ali nenatrunjeno licemjerjem i lažima odraslih.¹¹⁹ Pojedinačno je napisao kraće ili duže tekstove o romanima: *Pipo i Pipa: pripovijest iz prošlih dana* (1923.), *Bogorodičine trešnje* (1929.), *Zlatko, roman jednoga dječaka* (1934.) te drami *Mali kadija* (1926.).

3.2.1. Pipo i Pipa

O ovome romanu Maraković govori dvokratno: u tekstu koji roman dijeli s Brlićkinom *Knjigom omladini* (1924.) te u *Carstvu priče* (1926.).

U prvome se osvrtnu koncentrira na pitanja strukture, kulturološki podtekst romana, sadržaj zgusnut u nekoliko osnovnih crta te, posebno, recepciju djela. Premda tvrdi da je knjiga *Pipo i Pipa* „u stilu i koncepciji – jednovita“¹²⁰, ipak je određuje kao žanrovski bastard: „Nešto kao djetinji historijski roman sliveno bez sumnje sa laganim dahom autobiografskih uspomena.“¹²¹ Te su autobiografske uspomene ispisane na kronotopu¹²² Osijeka 1870-ih „koji se budi na narodni život, u komu živi Franjo Marković i u kojemu se uči ‘Smil-aga Čengić’“¹²³. Time Maraković pokazuje afinitet za kulturologiju, što je već primijetila Cvijeta Pavlović¹²⁴.

Da Maraković itekako pred očima ima pretpostavljena konzumenta, svjedoči sudbina koju je namijenio knjizi: „Ona je naročito za onakve djevojčice,

¹¹⁸ Lj. Maraković, *Dječje...*, str. 228.

¹¹⁹ Lj. Maraković, *Carstvo...*, br. 2., str. 34.

¹²⁰ Lj. Maraković, *Ivana...*, str. 95.

¹²¹ Isto, str. 96.

¹²² Usp. Mihail Bahtin, „Oblici vremena i hronotopa u romanu: Ogleđi iz istorijske poetike“, u: M. Bahtin, *O romanu*, Nolit, Beograd, 1989., str. 193-195.

¹²³ Lj. Maraković, *Ivana...*, str. 96.

¹²⁴ C. Pavlović, n. dj., str. 217.

kakva je mala Anica.¹²⁵ Anticipirajući Iserova implicitnoga čitatelja, Maraković tvrdi da su buduće recipijentice djela žive Aničine replike: male djevojčice koje tek uče o svijetu oko sebe. Time se ipak ne iscrpljuje krug potencijalnih uživatelja u pisanoj umjetnini: knjiga dobro poznaje dječju dušu, u njoj ima mnogo dobrote, ljepote i ljubavi, a kako je „zalivena neprolaznim sjajem istinske poezije, to će ona bez sumnje svojim čarom zagrijati i mnogo odraslo srce koje još umije sanjati nezaboravni san divne mladosti“¹²⁶. Pored književne usporedbe načinjene unutar nacionalnoga književnog polja, Maraković dodaje još jedan sloj svojoj pretpostavljenoj čitateljici, još preciznije određuje njezinu dob: ono što je Hlapić za dječake djelo će zbog svoje originalnosti biti za (nešto starije) djevojčice: „viteška knjiga“¹²⁷, priručnik za učenje svih mudrosti.

Višekratno je istaknuto da je roman *Čudnovate zgrade šegrta Hlapića* Marakoviću primjer izvrsnosti. U tekstu *Carstvo priče* (1926.) postaje jasno da mu je on i ljestvica za omjeravanje drugih književnih djela, literarni „aršin“. U prethodnoj je kritici romana *Pipo i Pipa* Brlićkinim romanom odredio dob djevojčica kojima je roman namijenjen, a u ovoj spominje dob glavne protagonistice: roman je napisan „iz perspektive nešto većeg djeteta“¹²⁸ nego što je Hlapić. Prema naratologinji Mieke Bal, Anica bi ujedinjavala sve tri uloge „subjekata odgovornih za tekstualne smislove“: iskazivača, fokalizatora i aktera¹²⁹.

Kao svojevrsan pandan Giti koja reprezentira „žensku površnost i lakoumnost“¹³⁰ glavna je junakinja Truhelkinina romana (opet) stereotip, samo s drugoga kraja spektra: mali kućni miš, „domaće čeljade“, umilno, pokorno, skoro pa neprimjetno. Maraković piše: „Dok je šegrt Hlapić aktivan junak kako priliči dječaku, Anica je valjana mala djevojčica, koja voli tihu i radinu kućnu atmosferu, živi u svijetu sanja o onom, što je u školi naučila i što čuje od drugih u svom dugom ženskom čavrljanju.“¹³¹ Vidimo da je Aničinu valjanost, snenost i pasivnost suprotstavio Hlapićevoj aktivnosti.¹³²

¹²⁵ Lj. Maraković, *Ivana...*, str. 95.

¹²⁶ Isto, str. 96.

¹²⁷ Isto.

¹²⁸ Lj. Maraković, *Carstvo...*, br. 2., str. 33.

¹²⁹ Usp. Mieke Bal, „Prema kritičkoj naratologiji“, u: Vladimir Biti (ur.), *Suvremena teorija pripovijedanja*, Globus, Zagreb, 1992., str. 329-331.

¹³⁰ Lj. Maraković, *Carstvo...*, br. 2., str. 33.

¹³¹ Isto.

¹³² Očito je da je rodna pozicija diktirala Marakovićeve napomene o „slabijemu spolu“: tri desetljeća prije nego što je on objavio oba teksta o *Pipo i Pipi*, Jagoda Truhelka napisala je i objavila *Tugomilu*

Nakon kratka prepričavanja fabule Maraković točno zapaža da, premda se ona čini romantičnom, zbog nenadanosti je samo neobična i zapravo realistična, bez traga čarobnih ili simboličkih elemenata. Ponovno poseže za *Šegrtom Hlapićem* kako bi s njime usporedio *Pipa i Pipu*: prva je priča izmišljena i stoga je Ivana Brlić-Mažuranić mogla pustiti mašti na volju, dok je druga napisana „po živim modelima“¹³³. Maraković uočava da je roman *Pipo i Pipa* spojnica prema drugim autobiografskim djelima Truhelkina opusa, pa možemo reći da u njemu nalazimo „referencijalan odnos prema zbilji“¹³⁴. Uočio je i Truhelkino odlično psihološko portretiranje dječje duše, što ga ne čudi jer je riječ o posebnoj duši koja se tek budi, osjetljivoj na vanjske podražaje, iz koje će nastati budući pjesnik, dakle, sama autorica Jagoda Truhelka. Ipak, važno je napomenuti da je Maraković uočio i da su događaji u djelu izmišljeni, a nemojmo zaboraviti ni da je Truhelka glavnu junakinju nazvala Anicom pa je Lejeuneov „autobiografski sporazum“¹³⁵ djelomice narušen.

3.2.2. Bogorodičine trešnje

Predgovor romanu (1930.) Maraković započinje oporim prikazom surovosti prema djeci u francuskoj omladinskoj literaturi potaknut prigovorom Ivana Krnica kako se u Truhelkinu romanu nikomu ništa nije dogodilo. Osim što opravdava izdavački potez Matice hrvatske koja se poduzela izdavanja knjige, Maraković opravdava i njezin ton i sadržaj podsjećanjem na podnaslov prethodnice, romana *Zlatni danci. Istina i priča, slike iz dječijega svijeta*. Te slike „nisu nipošto kakve umjetno iskonstruirane i ulizano shematske pedagoške pouke, nego faktični doživljaji, pjesnički stilizovani“¹³⁶. Maraković lucidno zaključuje da nije riječ ni o kakvu idealiziranom svijetu, nego o nastojanju odraslih kako bi zaštitili djecu od surova svijeta. Odličan primjer nalazi u postupku drvsječe Đorđa koji roditeljima troje malih protagonista priznaje

(1894.), roman kojim je trajno trasirala svoje tematsko-motivske preokupacije: odrastanje i žensku emancipaciju (Dunja Detoni-Dujmić, *Ljepša polovica književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb, 1998., str. 118). Tri godine potom u romanu *Pleinair* (1897.), koji je u nastavcima izlazio u sarajevskoj *Nadi*, etablirala je superiornu junakinju, gorljivu zagovornicu ženskih prava (usp. isto, str. 111). Teško da joj je onda cilj bio portretirati siroto, nezaštićeno biće, „kako priliči“ ženi. Anica jest krotka, no nije lutka bez volje: ona je mlada i njezino vrijeme tek dolazi.

¹³³ Lj. Maraković, *Carstvo...*, br. 2., str. 33.

¹³⁴ Andrea Zlatar, *Autobiografija u Hrvatskoj*, Matica hrvatska, Zagreb, 1998., str. 6.

¹³⁵ Philippe Lejeune, „Autobiografski sporazum“, u: Cvjetko Milanja (prir.), *Autor, pripovjedač, lik*, Biblioteka Theoria Nova, Svjetla grada, Osijek, 1999., str. 237-271.

¹³⁶ Lj. Maraković, *Bogorodičine...*, str. 19.

da je stjecajem okolnosti ubio čovjeka, ali djeci ta činjenica ostaje nepoznata. Drugi razlog za neokaljanu moralnu atmosferu djela Maraković vidi u dvjema perspektivama pripovijedanja: perspektivi lica pripovijedanja – karakterizira je bezazleni, dječji, iskreni optimizam te perspektivi pisca – koja uspomene iz vlastitoga djetinjstva sagledava kroz prizmu zrelosti i životne mudrosti. Tu dolazi do izražaja Marakovićeva pedagoška mudrost: svjestan je da roditelji nisu bili bez mane, ali su gledani očima koje su zaboravile sve ono što bi moglo zamračiti lijepu sliku. Da poznaje razvojnu psihologiju, svjedoči njegova ocjena romana *Zlatni danci*: „majstorsko djelo dječje psihologije, nenametljive i neizvještačene, delikatne i neobično suptilne“¹³⁷.

Maraković imenuje glavne likove *Bogorodičinih trešanja*, a ukazivanjem na „izrazite i fine konture triju dječjih profila“¹³⁸, naznačene u *Zlatnim dancima*, podvlači njihovu konzistentnost u Truhelkinu opusu. Dječje karakterološke karte popunjava odlično uočenim sastavnicama: Anica je mudra, razborita djevojčica na granici djevojaštva, Ćiro je intenzivan, zatvoren i dječjački suhoparan temperament, a Dragoš ekspanzivan, burno naivan, vatren, požrtvovan. *Bogorodičinih trešnjama* dominira Dragoš – izvrsno uspio lik maloga sanjara, velikoga borca puna srca koji se još nije susreo sa životnim nedaćama, dok je roman *Pipa i Pipa* Aničina knjiga.

Iz teksta je vidljivo da je Marakoviću jako bilo stalo odgovoriti kritičarima *Bogorodičinih trešanja* pa završava pohvalom autoričinoj sposobnosti u opisanju detalja, posebice vatre što joj je osporio kritičar V-ć (Vilović): prema Marakoviću, nije tu riječ o tipično ženskoj osobini prikazivanja detalja na cijeloj stranici, kako tvrdi taj kritičar, nego je tim postupkom oživjela stvari u sobi koju je opisivala.

Marakovićeva visoka ocjena *Pipa i Pipe* te *Bogorodičinih trešanja* počiva na Truhelkinu utemeljenju posebne vrste autobiografskoga romana te primjerenosti dvaju romana djeci, no ponajprije na Marakoviću omiljenoj trijadi: „istina, ljepota i dobrota združene u jednom sjajnom plamenu, u katoličkoj vjeri“¹³⁹ te nacionalnoj komponenti – kroatocentričnoj perspektivi izgrađenoj na osječkome kronotopu. Književni je opus Jagode Truhelke Maraković visoko vrednovao zbog njegove etičke i estetičke komponente i posebno, premda

¹³⁷ Isto.

¹³⁸ Isto.

¹³⁹ B. Nagy, n. dj., str. 115.

to nije izrijeком naglasio u netom analiziranim kritikama, zbog bezrezervna propagiranja katoličkoga svjetonazora i domoljublja u njemu.¹⁴⁰

3.2.3. Zlatko

Kritiku romana *Zlatko* (1934.) Maraković otvara pripovijedajući zgodu o Truhelkinu odnosu s učenicama dok je bila ravnateljica Više djevojačke škole u Banjoj Luci. Osvjedočenoj ljubiteljici cvijeća djevojčice su čestitale imendan kiticom cvijeća, dok je Truhelkina nasljednica na ravnateljskome mjestu istom prigodom dobiveno cvijeće demonstrativno bacila kroz prozor želeći pokazati učenicama kako ne trpi ni najsitniju korupciju ni poklone. Iz različita pristupa nedužnoj djevojačkoj gesti Maraković izvodi vrijednosni sud o recepciji autoričina opusa: premda nije dobila zasluženno mjesto u književnosti, Jagoda Truhelka ima svoju publiku jer je ona „žena koja voli omladinu“¹⁴¹, a pisala je „da prelije svoju veliku ljubav prema mladim dušama u lica tih svojih priča, i da, po njima, ona živi u tolikim srcima“¹⁴². Maraković se ovime svrstava u red onih koji vole Truhelkino stvaralaštvo i na određen mu je način žao čitatelja koji ne razumiju zašto autorica toliko piše o Anici i njezinoj braći. Pedagoški je pronicljivo njegovo detektiranje najuspješnijega odgojnog načela: „Pokaži djetetu da si i sam bio dijete, da ga poznaš i razumiješ po vlastitom iskustvu, i da nikada nećeš ni njemu sugerirati ni imputirati stvari koje nisi okušao.“¹⁴³

Maraković se deklarira kao dobar poznavatelj Truhelkina opusa pa podvlači *Zlatkovu* različitost u odnosu na ostala autoričina djela: glavni lik nije ni u kakvoj „autobiografskoj vezi s autoricom“¹⁴⁴, premda mu se čini da je autorica imala kakvoga stvarnog dječaka pred očima, a nije ni riječ o nizu epizoda već o jedinstvenoj, dapače prilično složenoj radnji. Time povlači pitanje motivacije lika, a potom i kompozicije djela.

Maraković izjednačava Hlapića i Zlatka kao tip „gentlemana“¹⁴⁵, premda im je socijalni status itekako različit: prvi je siromah, milostiv već po svojemu

¹⁴⁰ Upravo se zbog naglašene religioznosti i hrvatstva Truhelkina djela za vrijeme Jugoslavije nisu preporučivala za lektiru za razliku od opusa Ivane Brlić-Mažuranić i Vladimira Nazora koji odišu slavenstvom. Usp. Milan Crnković – Dubravka Težak, *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. godine*, Znanje, Zagreb, 2002., str. 288-289.

¹⁴¹ Lj. Maraković, „Zlatko“, *Hrvatska prosvjeta*, 21 (1943.) 6, str. 221.

¹⁴² Isto.

¹⁴³ Isto.

¹⁴⁴ Isto.

¹⁴⁵ Isto, str. 222.

habitusu, a drugi gospodsko dijete, naviklo na lagodan život, osjetljive duše pa ne zna kako tražiti pomoć drugih kako bi našlo majku. Zlatkov je lik opipljiv, nimalo papirnat, on je nalik na svoje vršnjake, a razlikuje se samo po tome što ima tešku misiju u životu.

Motivacija djela jest Zlatkov bijeg od zle maćehe te na taj način započinje njegov put od Slavenskoga Broda do Sarajeva kojim je Maraković oduševljen. U kritici drame *Mali kadija* (1927.) istaknuo je Truhelkinu sposobnost predočavanja autohtona života u Bosni, a ovdje naglašava male bosanske željezničke vagone, pojedine lokalitete u Sarajevu te situacije iz svakodnevnog života. „Poezija Bosne i Sarajeva ispod pera gdje Truhelke najdoličniji je spomenik“¹⁴⁶ ljudima s dvama zavičajima, rodnim i osvojenim. Nakon kulturološke potke Osijeka, koju naglašava u romanu *Pipo i Pipa*, u *Zlatku* Maraković uočava bosanski kulturološki „štih“ svjestan da nije riječ samo o vremenu i prostoru nego i o načinu, dapače, promišljanju života.

Motiv i zaplet priče o trima majkama Maraković drži lošima, dijelom zato što Jagoda Truhelka zanemaruje muške likove. Kao što književnici katkada ne znaju proniknuti u žensku psihologiju, tako i Jagoda Truhelka suviše sumarno prikazuje muške likove u romanu: nejasan je ishitren postupak Zlatkova oca kada se odlučio vjenčati pa potom onaj kada je olako napustio ženu i sina koje je našao nakon mnogo godina; nejasan je i njegov očuh pri odabiru njegove druge majke i sama maćeha kada je provodila puno vremena sa Zlatkom udaljavajući se od muža¹⁴⁷. Maraković, dakle, oštromno uočava strukturne probleme u djelu, posebice nemotiviranost postupaka, pa, premda donekle ima razumijevanja za autoričine propuste jer drži kako je autorica možda smatrala da bi joj za objašnjenje postupaka odraslih likova trebalo puno riječi, on iz komparativne „košarice“ vadi primjer francuskoga katoličkog književnika Francisa Jammesa koji je u *Gospodinu ozeronskom župniku* bračnu nevjeru uspio obraditi na samo jednoj stranici teksta.¹⁴⁸

Maraković maestralnom drži majčinsku ljubav koju je prikazala Truhelka premda sama nikada nije bila majka, a u cijelosti je *Zlatko* iznimno dubok dječji roman.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Isto.

¹⁴⁷ Usp. isto.

¹⁴⁸ Usp. isto, str. 222-223.

¹⁴⁹ Usp. isto, str. 223.

3.2.4. Mali kadija

Jedno od triju djela prikazanih pod naslovom *Knjige za djecu* (1927.) Truhelkina je dječja drama *Mali kadija*, objavljena s još dvjema pripovijestima: *Božja ovčica* i *Šah kralju*, u nakladi Narodne knjižnice 1926. godine. Maraković dramu o suđenju Harun-al-Rašida smatra impresivnom jer prikazuje kako je taj pravednik od djece učio o pravednosti, zbog čega je djeci poučna.¹⁵⁰ Prepoznavanjem korisnosti zamjene uloga u odgojnome procesu Maraković se predstavlja i kao solidan metodičar odgoja.

Kao još jednu kvalitetu drame on ističe autoričinu dosjetljivost prenošenja radnje u Bosnu pa najvećom draži drame smatra autentičnost: Truhelki je uspjele dočarati autentičan život, a likovi su identični stvarnoj bosanskoj djeci.¹⁵¹ Kulturološku osviještenost Maraković (opet) dokazuje zaključkom kako će odraslima drama zasigurno biti slikovit isječak iz stvarna života, jedino će se teže uživjeti djeca iz drugih krajeva¹⁵² (implicitno se može zaključiti da djeca iz Bosne neće imati problema s njezinim situiranjem i razumijevanjem).

3.3. Vladimir Nazor: autor opusa etičke jezgre

Nazorovim se opusom u cijelosti Maraković bavio u članku *Carstvo priče* (1926.), među ostalim i četirima pričama namijenjenima djeci: *Bijelim jelonom*, *Dupinom* i *Minjijem* iz zbirke *Tri priče za djecu* (1920.) te *Halugicom* iz *Istarskih priča* (1913.), a zasebnu je kritiku posvetio priči *Genovefina košuta* (1926.).

3.3.1. Bijeli jelen, Dupin, Minji, Halugica

Ni u pojedinačnim kritikama, a ni u preglednim i usporednim člancima o dječjoj književnosti Maraković nema običaj prepričavati sadržaj knjiga, no gotovo je sve Nazorove priče, i za djecu i za odrasle, prepričao dovoljno precizno kako bi prilično jasnu sliku o njima dobili i oni čitatelji pregleda koji djela nisu pročitali. Od priča za djecu odudara *Halugica* jer je njezin sadržaj manje detaljan i iznesen u natuknicama prilično nepovezano pa ne može poslužiti kao zamjena za čitanje priče prije negoli Maraković krene iznositi kritičke opaske o djelu.

¹⁵⁰ Lj. Maraković, *Knjige za djecu*, str. 71.

¹⁵¹ Usp. isto.

¹⁵² Usp. isto.

Osim *Dupina* preostale tri Nazorove priče za djecu Marakovića podsjećaju na djela svjetske književnosti: *Halugicu* analizira na lakmusu *Undine* Friedricha de la MotteFouquéa, a najveću sličnost nalazi na karakternoj razini, tj. sličnosti glavnih junakinja: Halugica/Undine dijete je mora koje dolazi živjeti među ljudima. Osim sličnosti, pronalazi i razlike: Undine se dobrovoljno vraća u more, Halugica se pretvara u morskú vilu – i pritom podvlači Nazorove komparativne prednosti u odnosu na Nijemca: veću poetsku vrijednost *Halugice* te oštrije shvaćenu tragiku priče „bazirajući ga na usudnoj neumoljivosti prirodnih sila, te on u svojoj katastrofalnosti ima nešto elementarno-brutalno“¹⁵³.

Kada je riječ o *Bijelome jelenu*, Maraković vuče paralelu s *Knjigom o džungli* Rudyarda Kiplinga i *Nilsom Holgerssonom* Selme Lagerlöf zbog karaktera čarobnih elemenata koji odlikuju te romane, točnije naglašava postojanje samo jednoga čarobnog elementa u *Bijelome jelenu*, figure neupitne simbolike po kojoj je priča i dobila ime, a podvlači i antropomorfizaciju u njoj, kao i u *Dupinu*.

Usporedba sa stranom literaturom u *Minjijuse*, kao i u *Halugici*, ponovno tiče se lika: Minji je uspoređen s Orašarom. Jedino je *Minji* u cijelosti fantastičan, posve prožet čarobnim elementima – nosi karakter onoga što se „obično razumijeva pod ‘pričom za djecu’“. Obična događajna logika sasvim je dokinuta; granice između mogućnosti i nemogućnosti nema; čarobni je element sasvim slobodan i odlučuje obratima događaja“¹⁵⁴. Navod se može protumačiti kao Marakovićevo propitivanje usko shvaćene priče za djecu: uostalom, njemu je najbolji dječji roman *Šegrt Hlapić*, a tamo takve slobode i dokidanja logike nema.

Maraković smatra da se priče za djecu idejno i sadržajno naslanjaju na cijelo Nazorovo stvaranje¹⁵⁵, a poentira tezom kako jezgru svih Nazorovih priča (ne samo onih namijenjenih djeci) čini „njihova etička sadržina“¹⁵⁶. U prikazanim je četirima pričama za djecu ona svodiva na borbu čovjeka i prirode.

¹⁵³ Lj. Maraković, *Carstvo...*, br. 2., str. 30.

¹⁵⁴ Lj. Maraković, *Carstvo...*, br. 1., str. 11.

¹⁵⁵ Lj. Maraković, *Carstvo...*, br. 2., str. 30.

¹⁵⁶ Isto, str. 32.

3.3.2. Genovefina košuta

O Nazorovoj *Genovefinoj košuti* Maraković govori u tekstu *Knjige za djecu* (1927.). Na početku tvrdi da je Nazor napisao svojevrсни nastavak izvorne priče o Genovevi u kojemu je dopisao sudbinu najsimpatičnijega sporednog, a opet vrlo važna lika izvrsno iskoristivši dječju znatiželju i vječno pitanje o tome što je bilo poslije.¹⁵⁷ Pored dobra poznavanja dječje psihe, Maraković demonstrira i znanje o strukturi književnoga djela i mogućnostima literarnih nastavaka ako je ijedno pitanje u djelu-izvorniku ostalo otvoreno.

Maraković ponavlja tezu o iznimno naglašenoj etičkoj sastavnici u Nazorovu opusu, drži da je Nazor košutinu borbu sa žutom zvijeri prikazao kroz osnovni motiv svoje poezije: borbu dobra i zla.¹⁵⁸ Upravo „katoličku poruku“¹⁵⁹ Helena Peričić podvlači kao neizostavan element Marakovićevih kritika, a supostojanje ideologije i estetike u njegovoj kritičarskoj metodi Dubravko Jelčić vidi kao borbu¹⁶⁰, a Božidar Petrač¹⁶¹ i Vladimir Lončarević¹⁶² kao ekvilibrij.

Ipak, Maraković zamjera Nazoru simboličku i pripovjedačku obradu u duhu „literarne“ priče, misleći pritom na priču primjerenu odraslima, a ne djeci. Nezamislivo mu je „u moralno-pedagoškom i u psihološkom pogledu (...) da će sumorni i tragički završetak zadovoljiti dječju dušu“¹⁶³. Odrasloga čitatelja on može zadovoljiti svojom simbolikom i poetičnošću, a djetetu nije dovoljno što na košutinu grobu raste cvijeće. Osim što djeca traže „vanjski tok događaja“¹⁶⁴, ona su i osjetljivija pa se ne mogu utješiti takvim krajem. Dakle, ponovno u kritici spaja pedagoško i književnoteorijsko znanje, dvije razine koje se nadopunjuju.

¹⁵⁷ Usp. Lj. Maraković, *Knjige za djecu*, str. 71.

¹⁵⁸ Usp. isto.

¹⁵⁹ H. Peričić, n. dj., str. 121.

¹⁶⁰ D. Jelčić, *Ljubomir...*, str. 427.

¹⁶¹ B. Petrač, n. dj., str. 141.

¹⁶² V. Lončarević, *Književnost...*, str. 327.

¹⁶³ Lj. Maraković, *Knjige za djecu*, str. 71.

¹⁶⁴ Isto.

3.4. Ostale kritike

3.4.1. Josip Cvrtila, Ivanjska noć, Tri dječaka

U tekstu *Dječje knjige* (1925.) Maraković predstavlja dvije knjige Josipa Cvrtila: *Ivanjska noć* (1922.) i *Tri dječaka* (1925.), obje kao uspjele pokušaje unošenja „što više artističkih ambicija u književno djelo“¹⁶⁵. Čini se da je iskazivanje osjećaja Cvrtilina jača strana pa Maraković tvrdi da se u najljepšim pričama (*Slijepi monah*, *Život*, *Leptir*, *Pustinik i krijesnice* itd.) uzdigao „do neobično sugestivne i delikatne poezije“¹⁶⁶.

Tvrđnjom da „i ako je koja od ovih priča nešto bizarna, ili nam se čini po svom dosegu neznatna“¹⁶⁷, Maraković uviđa njihovo tematsko-motivsko siromaštvo, no svejednako ih ne drži banalnima, nategnutima ni suhoparnima. Razlog bi mogao biti taj što on tvrdi da je pisac uspješno spojio iznošenje specifično dječje atmosfere sa svojom literarnom osobnosti. Premda Cvrtili kao autoru dobro odgovara iznošenje realističkih zgoda iz dječjega života, Maraković je zabrinut nad budućom recepcijom zbog dječjega većeg afiniteta prema fantastičnomu. No, onda ipak navješćuje mogućnost proširenja recepcijske baze: nekoliko priča ima i finoću i dubinu i ugođaj pa ih mogu s podjednakim užitkom čitati odrasli i djeca.

Maraković boljom drži prvu knjigu (*Ivanjska noć*) jer je u njoj autor „umio da daje više čara specifično djetinje atmosfere – a i više svoje vlastite literarne ličnosti“¹⁶⁸. Spominje Andersena, a nejasno je na što misli kada tvrdi da njegov primjer pokazuje da je „to sve neslućeno blizu“¹⁶⁹.

3.4.2. Zvonimir Petek, Zlatna i srebrna srca

Na kraju teksta *Carstvo priče* (1926.), nakon podsjećanja na samostalnu ocjenu stvaralaštva Josipa Cvrtila (o kojoj je netom bilo riječi), Maraković hvali još jednu „mladu silu“¹⁷⁰. Za pojedine priče zbirke *Zlatna i srebrna srca. Priče za omladinu* (1925.) Zvonimira Peteka kritičar tvrdi: „Vrlo su sretne

¹⁶⁵ Lj. Maraković, *Dječje...*, str. 228.

¹⁶⁶ Isto.

¹⁶⁷ Isto.

¹⁶⁸ Isto.

¹⁶⁹ Isto.

¹⁷⁰ Lj. Maraković, *Carstvo...*, br. 2., str. 34.

kreacije i među njima ima pravih draguljica poetske vrijednosti.¹⁷¹ Ovakav podignut ton on temelji na nekoliko segmenata strukturne analize: likovima (npr. vila Radosnica i kraljevna Višnja nalikuju na Brličkine likove iz *Priča iz davnine*), motivima (zadivljen je bogatstvom Petekove invencije u njihovu osmišljavanju), opisom (poetičnim slikanjem ugođaja u pričama *Nasmijano jezero*, *Ledeno cvijeće* i *Bez duše*) te pripovijedanjem: „Način pripovijedanja nije ni kićen ni pretrpan, ni usiljeno djetinjski naivan, ni natrunjen previ-sokim rezonovanjem zrelih godina; on je naskroz poetičan jednostavnošću pripovijedanja i ljepotom slika.“¹⁷²

Više od vještine izgradnje pripovjednoga i opisnoga „tkanja“, invencije motiva ili gradnje likova, Marakovića impresionira životna mudrost i etičnost (sjetimo se srži Nazorovih priča) vrlo suptilno upletena u priče.

Naposlijetku se Maraković pita ima li jednako dobre početničke knjige u sva tri književna roda „koja bi značila u svojoj vrsti ovako potpun uspjeh kao ova mala knjižica priča, kojom autor ulazi u literaturu“¹⁷³. Možda je upravo zbog krive procjene Petekove blistave književne karijere¹⁷⁴ Maraković desetak godina kasnije o kritičarskome radu napisao sljedeće: „Rad kritičara koji ide, dalje, još i za tim, da odgoneta da nagoviješta, da ‘proriče’ uvijek ima svoju draž, makar i promašio u svojim predskazivanjima.“¹⁷⁵ S druge strane, Maraković je prvenstveno smatrao „da je kritika prvenstveno pozitivan posao, da ona, doduše, mora da trijebi pljevu i odbacuje korov, ali da je daleko veća njezina zasluga ako umije da pobudi, izgradi i usavrši“¹⁷⁶. I s tim na umu uvijek je pisao stvaralačke kritike.

3.4.3. Guido Tartaglia, Srmena u gradu ptica

Natuknički kratak osvrt na zbirku pjesama Guida Tartaglije *Srmena u gradu ptica* (1927.) posljednji je dio kritičkoga triptiha koji čini tekst *Knjige za djecu* (1927.).

¹⁷¹ Isto.

¹⁷² Isto, str. 34-35.

¹⁷³ Isto, str. 35.

¹⁷⁴ Nakon literarnoga prvijenca Petek više nije objavljivao književna djela. Bavio se pedagoškim radom i, napose, geografijom: pisao je članke i rasprave o problemima nastave geografije, a autor je i nekoliko osnovnoškolskih udžbenika toga predmeta. Usp. Vl[adimir] Blašković, „Zvonimir Petek (1900–1961.)“, *Geografski glasnik*, 24 (1962.) 1, str. 209-210.

¹⁷⁵ Lj. Maraković, *Hrvatska...*, str. 14.

¹⁷⁶ Isto, str. 6.

Maraković hvali skromnu vanjštinu i nenametljivost ove pjesničke zbirke, čime pokazuje svijest o ulozi vizualnoga elementa u recepciji. Dojmila ga se potom atmosfera sna i uspavlivanja iskazana vezanim i nevezanim stihovima u čiju eteričnost tek mjestimice upadaju realistički elementi kao i dobro pogođena mješavina pouke i humora.¹⁷⁷ Maraković, dakle, uočava brojne osobitosti strukture, sadržaja pa i stila Tartaglijine pjesničke zbirke. No, to ga ne sprečava da istakne i nedostatke: oskudnu, katkada i praznu radnju, nategnute i ispresijecane stihove te slike koje ne odgovaraju uvijek tekstu, a mjestimice su suviše „moderno-bizarne“¹⁷⁸. Primjedbe koje upućuje tiču se uglavnom strukturnih nedostataka: kompozicijskih i tematsko-motivskih te neusklađenosti pojedinih pjesama s likovnom opremom knjige. Ipak završava u pozitivnom tonu: srdačnost, delikatnost i dobro razumijevanje djetinje duše otkriva „umjetničku ruku“¹⁷⁹.

3.4.4. Jules Verne, Carev glasnik; Lew Wallace, Ben Hur

U tekstu *Knjige za mlade* (1925.) pod Marakovićev su kritičarski sitnozori došla i dva djela prijevoda književnosti za mlade: *Carev glasnik od Moskve do Irkutska* Julesa Vernea te *Ben Hur* Lewa Wallacea, oba u izdanju Ilustrovane omladinske biblioteke. Maraković hvali likovnu opremu knjiga, prekrasne ilustracije te odličan odabir djela koja su izišla u ovoj biblioteci koji svjedoči „besprikoran (!) pedagoški i umjetnički kriterij“¹⁸⁰. Tim riječima ukazuje na shvaćanje suživota kriterija iz dviju umjetničkih sfera koje čine materijalnu dimenziju književnoga djela i pritom se odlično nadopunjuju, naravno na korist mladih čitatelja.

Prema Marakoviću knjige nude odrastanju prijeko potrebne: kreposti, osobna junaštva, vrline i vrijednote, daleke svjetove, davna vremena te suggestivan stil i način pripovijedanja koji nikako nije jeftin i senzacionalistički – dakle u djelima nalazi etiku i avanturu (zanimljiv sadržaj), obje fino stilski „odjevene“.¹⁸¹

Careva glasnika Maraković smatra (žanrovski) fantastičnom knjigom, ali uočava i tipično verneovski točne izračune vremena, mjesta i stvari. *Bena*

¹⁷⁷ Usp. Lj. Maraković, „Knjige za djecu“, str. 72.

¹⁷⁸ Isto.

¹⁷⁹ Isto.

¹⁸⁰ Lj. Maraković, „Knjige za omladinu“, *Hrvatska prosvjeta*, 12 (1925.) 12, str. 279.

¹⁸¹ Isto.

Hura drži djelom koje osvaja intuicijom pisca prožeta dubokom i krepkom vjerom pa dodaje da izdanje dolazi u pravi tren jer je predbožićno vrijeme, o tome je i glavna radnja, a izdanje Kaptola Vrhbosanskoga rasprodano je.¹⁸² Kao kršćanskomu kritičaru posebice mu je bila važna vjerska dimenzija djela, a čini se da je imao i marketinškoga talenta kada je znao da je takav tip knjige ponajbolje plasirati u predbožićno vrijeme, napose jer je prethodno izdanje rasprodano.

Kako je sam napomenuo da je i jezik „polje“ kritike¹⁸³, ovu kratku kritiku završava upravo uočavanjem jezične razine prevedenih tekstova: „Prijevodi su lijepi i uzorno točni.“¹⁸⁴

Zaključak

Budući da je uvriježeno književnu kritiku smatrati komentarem čitateljima, a napatkom autorima, Marakovićevu bismo kritiku mogli podvesti pod staru „devizu“: stroga, ali pravedna. U njegovu su fokusu ponajprije djela Ivane Brlić-Mažuranić i Jagode Truhelke, donekle i Vladimira Nazora. I dok su Nazorov i Brlićkin opus od pojavljivanja do danas neprekidno u žarištu zanimanja kako čitatelja tako i kritike, Truhelkino stvaralaštvo za djecu posljednjih godina dobiva na pozornosti, baš kao i opus Ljubomira Marakovića, iz istoga razloga: vjera i domoljublje u njima više nisu negativne značajke. Netom provedena analiza kritičkih tekstova u čijemu je središtu književnost za djecu pokazala je da zahtjeve koje pred književnu kritiku postavlja u tekstovima iz kojih je donesen sumarni pregled njegove kritičke misli Maraković provodi u djelo u književnim kritikama koje se tiču dječje književnosti. Jednako tako, u analiziranim kritičkim tekstovima nalazimo značajke koje su interpretatori Marakovićeve kritičarske metode uočili u njegovim teorijskim mislima o kritici, ali i u kritikama književnih djela za odrasle.

Književnu kritiku i za djecu i za odrasle Maraković temelji na suživotu etike i estetike, a pronalazi ih u mnoštvu netom analiziranih djela. Neosporno je da su *Hlapić* i *Priče iz davnine* estetski vrhunci opusa Ivane Brlić-Mažuranić, a usudimo se reći i hrvatske dječje književnosti u cijelosti. Etičku sastavnicu u romanu Maraković vidi kao vitešku lekciju zaigranim dječarcima, a u svim

¹⁸² Isto.

¹⁸³ Lj. Maraković, *Hrvatska...*, str. 13.

¹⁸⁴ Lj. Maraković, *Knjige za omladinu*, str. 279.

je *Pričama iz davnine* našao pouku, cijeli jedan etički fundiran svjetonazor. Nadalje, Truhelkine *Pipa i Pipu* te *Bogorodičine trešnje* cijeni kao iznimno uspjele romane, a glavne junake kao udžbenički primjer čiste i moralne djece koja (zahvaljujući roditeljima) žive u neiskvarenu svijetu. Nazorova djela za djecu neupitne estetske razine Maraković čita kroz leću borbe dobra i zla itd. Kritika za djecu i odrasle ista je u još jednome elementu: komparativnome. Maraković neprekidno pronalazi usporedbe hrvatskih i stranih autora i, češće, svjetskih i domaćih djela i likova, podsjetimo se suprotstavljanja: *Bijeli jelen vs. Knjiga o džungli* i *Nils Holgersson*, zatim Hlapić *vs. Nils Holgersson*, Petar Pan, Robinson Crusoe te Gil Blas, potom Jaša Dalmatin *vs. Ben Hur*, Halugica *vs. Undine*, Minji *vs. Orašar* itd.

Ipak, Marakovićeve kritike djela dječje književnosti imaju i svoje osobitosti. Ponajprije je riječ o autorovu naglašavanju postojanja specifična dječjeg svjetonazora, razmišljanja i želja, zbog čega je sklon književnicima koji se pokušavaju uživjeti u dječje probleme, koji pišu iz ljubavi prema djeci: cijelu stranicu kritike romana *Zlatko* posvetio je Truhelkinoj ljubavi za mlade i dobru poznavanju dječjega svijeta, *Zlatne danke* ocijenio je izvrsnim kada je riječ o dječjoj psihologiji, dok je o romanu *Pipo i Pipa* ustvrdio da poznaje dječju dušu, a također je istaknuo i znalačku uporabu apostrofiranja malih čitatelja Ivane Brlić-Mažuranić u *Šegrta Hlapiću*, Nazorovo poznavanje dječje radoznale prirode zbog koje će djeca zdušno prihvatiti nastavak priče o Genovevi, Cvrtilino vrsno pričanje realističkih epizoda iz dječjega života te Tartaglijino poznavanje dječje duše. Drugi je specifikum Marakovićevih kritika djela za djecu dokazivanje autonomnosti dječje književnosti. Valorizacija pojedinačnih knjiga katkada je rezultirala (srećom privremenim) imigrantima u polje književnosti za odrasle: kritičar *Hlapiću* jednokratno osporava identitet knjige za djecu jer se u njemu odslikava i život odraslih, a *Priče iz davnine* smatra epskim djelom u usporedbi s običnim dječjim pričama. Nije riječ o tome da Maraković osporava postojanje dječje književnosti nego uočava moraliziranje, preočitu tendenciju i slabu motivaciju onodobne produkcije pa želi neosporno vrijedna djela poštediti nedostojna susjedstva. Ipak, svjestan je potrebe omeđivanja granica dječje književnosti kao i nužnosti njezina kontrastiranja „velikoj“ književnosti, što dobro ilustrira kritika upućena *Genovefinoj košuti*: moralno-pedagoški i psihološki aspekt dječje književnosti ne trpi simboliku i poetiku, djela dječje književnosti traže zbivanje. Primjena je to teorijski elaborirane razdiobe na „literarnu“ i „dječju“ priču iznesene u tekstu *Knjige za*

djecu (1927.). Također, u sintetičkome tekstu *Carstvo priče* (1926.) poseže za Andersenovim autoritetom kako bi osporio negativnu valorizaciju dječje književnosti, dokinuo njezinu inferiornost, zanijekao neumjetnički karakter. Analizirajući *Dječje knjige* (1925.), pak, upozorava na rijetke „bisere“ u obimnoj produkciji.

Zaključno: na odabranim djelima Maraković primjenjuje komparativnu metodu, provodi kulturološku, potom strukturnu (npr. karakterizaciju likova, poziciju pripovjedača i lika), katkada i lingvostilističku analizu, s naglaskom na recepciju djela, uz istodobno uvažavanje pedagoškoga i metodičkoga pristupa, odnosno vodeći računa o primjerenosti građe malomu recipijentu. Jer kako i sam kaže: „Kritika treba da je i sama umjetničko djelo. Ona treba da je i izražajem istančana i oblikom mnogostrana.“¹⁸⁵

CHILDREN'S LITERATURE IN LJUBOMIR MARAKOVIĆ'S FOCUS

Abstract

Croatian literary and theatre critic and historian Ljubomir Maraković wasn't only interested in literature for adults but also in children's literature. The corpus of literary criticism of the works by Ivana Brlić-Mažuranić, Jagoda Truhelka, Vladimir Nazor, Josip Cvrtila, Zvonimir Petek and Guido Tartaglia shows that Maraković harshly but fairly judged the production intended for children (and young adults): he wrote reviews for many exceptional works of literature, fighting at the same time for the status of children's literature. Due to the comparative method he used in analyses, the implementation of cultural analysis, then structural analysis (eg characterization of characters, the position of the narrator and the character) as well as linguistic and stylistic analysis, with an emphasis on the work's reception, while respecting the pedagogical and methodical approach, we can consider Ljubomir Maraković a real promoter of children's literature: not only did he persuade his implied reader to read works, but also he built a judgmental hierarchy for him, teaching him/her to separate superior works from average and below average ones.

Keywords: *Ljubomir Maraković; literary criticism; children's literature; comparative method; Ivana Brlić-Mažuranić; Vladimir Nazor; Jagoda Truhelka.*

¹⁸⁵ Lj. Maraković, „Hrvatska...“, str. 7-8.